

18. YÜZYILIN SONUNDA AMERİKA BİRLEŞİK DEVLETLERİ İLE KUZEY AFRİKA'DAKİ BERBERİ TOPLULUKLAR ARASINDA BARIŞ VE DOSTLUK ANTLAŞMALARI

 Muhsin ÖNAL^a

Öz

Amerika Birleşik Devletleri (ABD) ile Osmanlı Devleti arasındaki münasebetlerin başlangıç tarihi 1819'dur. ABD resmi manada kuruluşunu gerçekleştirdikten hemen sonra dış dünya ile temasa geçmek istemiştir. Özellikle Avrupalı devletlerin Sanayi Devrimi neticesinde hammadde ve pazar arayışına girmeleri kuşkusuz varlığını henüz ortaya koymuş yeni dünya devleti ABD'nin de dikkatini fazlasıyla çekmiştir. Bu rekabet ve yarış içerisinde olmak isteyen ABD yönünü dış dünyaya çevirmiş ve yaşadığı sıkıntılara rağmen hala önemli bir güç olarak ayakta kalmayı başarmış olan Osmanlı Devleti ile temas kurmak istemiştir. Bu sayede önemli bir pazara sahip olunacak ve ciddi manada hammadde temini sağlanacaktır. Ancak ABD Osmanlı Devleti ile doğrudan irtibat kurmayı başaramamıştır. Bunun üzerine ABD yönünü Kuzey Afrika'ya, Berberî toplulukların yerleşik olduğu topraklara çevirmiştir. Kuzey Afrika'da tesis edilecek bir istikrar ortamı ABD ticaret filolarına Akdeniz'de huzur ve güven içerisinde hareket kabiliyeti sağlayacaktır. Aynı zamanda Osmanlı Devleti'yle irtibat kurulmuş olacaktır. Bütün bu bilgiler çerçevesinde bu çalışmada da ABD'nin hedefleri doğrultusunda Mağrip Bölgesi olarak da tanımlanan Afrika'nın kuzeyindeki Berberî topluluklarla imzalamış olduğu barış ve dostluk antlaşmalarına yer verilmiştir. ABD'nin bu topluluklarla olan münasebetleri tek tek değerlendirilmiş, antlaşmalara giden süreç ile ulaşılan neticeler hakkında bilgi verilmek istenmiştir.

Anahtar Kelimeler: ABD, Berberî, Osmanlı Devleti, Kuzey Afrika

PEACE AND FRIENDSHIP AGREEMENTS BETWEEN THE UNITED STATES AND THE BERBER COMMUNITIES IN NORTH AFRICA AT THE END OF THE 18TH CENTURY

Abstract

The beginning date of the relations between the United States of America (USA) and the Ottoman Empire is 1819. The USA wanted to get in touch with the outer world right after its official establishment. Especially the European states' search for raw materials and markets as a result of the Industrial Revolution undoubtedly

^aDr. Öğr. Üyesi, Yalova Üniversitesi, İnsan ve Toplum Bilimleri Fakültesi, Tarih, muhsinmengusoglu@hotmail.com

Makale Geliş Tarihi: 17.08.2023, Makale Kabul Tarihi: 18.09.2023

attracted the attention of the new world state, the USA, which has just revealed its existence. The USA, which wanted to be in this competition and race, turned its direction to the outer world and wanted to make contact with the Ottoman Empire, which still managed to survive as an important power despite the difficulties it experienced. By this means, an important market would be obtained and a serious supply of raw materials would be provided. However, the USA failed to establish direct contact with the Ottoman Empire. Thereupon, the USA turned its direction to North Africa, where Berber communities were settled. An environment of stability to be established in North Africa will enable the USA merchant fleets to move in peace and security in the Mediterranean. At the same time, a contact with the Ottoman State would be established. In the light of this information, this study includes the peace and friendship treaties signed by the United States with the Berber communities in the north of Africa, also defined as the Maghrib Region in the direction of the goals of the USA. The relations of the USA with these communities were evaluated one by one, and it was desired to give information about the process leading to the agreements and the results achieved.

Keywords: The USA, Berber, Ottoman State, North Africa

Giriş

4 Temmuz 1776 tarihinde dünya sahnesinde yerini alan Amerika Birleşik Devletleri'nin (ABD) resmi kuruluş sürecinin, Avrupa ülkelerinin emperyalist politikalarına hız verdikleri bir döneme denk geldiği bilinmektedir. Bu dönemde başta İngiltere olmak üzere çok sayıdaki Batılı devlet sanayileşme ile birlikte hızlı bir makineleşme ve endüstriyel hareketlilik yaşamaya başlamış, seri üretimin gerektirdiği hammadde ve iş gücü ihtiyacını dünyanın henüz herhangi bir kalkınma hamlesi gerçekleştirememiş bölgelerinden sağlama yoluna gitmiştir (Cain & Hopkins, 1986, s. 503; Ward, 1994, s. 44). Bütün bu çabalar ve atılan adımlar, Avrupa'yı büyük oranda dünyanın geri kalan kısmından uzaklaştırmaya başladığı gibi iktisadi dengeleri de ciddi manada Batılı devletlerin lehine değiştirmiştir (Özensoy, 2019, s. 820).

ABD ise yaşanan bu kaos ortamında ayakları henüz yere basmaya başlayan yeni bir devlettir. Ancak hiçbir surette Avrupalı devletlerin gerisinde kalmayı istememekte, hammadde ve pazar arayışında rakipleriyle rekabet etme gücüne ulaşma arzusu taşımaktadır. Kuşkusuz bu kavgada söz sahibi olma ve itibarlı devletler seviyesine ulaşmanın yolu da büyük oranda Orta Doğu, Afrika ve Uzak Doğu ile münasebet kurmaktan geçmektedir. Bahse konu olan coğrafyalara ulaşmak, bu bölgelerdeki ülkelerle temas kurmak, dünya siyasetinde kendisinden bahsedilen bir güç olarak öne çıkabilmek için son derece mühimdir (Cihan, 2021, s. 39). Bu durumun farkında olan ABD'li yetkililer, yeni bir devlet olmanın kendilerine sağladığı imkânları da değerlendirerek, Kuzey Afrika'daki Berberî Beylikleri ile irtibata geçmişlerdir. Söz konusu süreçte büyük oranda Osmanlı Devleti'nin hâkimiyetindeki Berberî Beylikleri merkezi hükümetin yaşadığı buhran neticesinde kısmen bağımsız hareket etmeye başlamışlardır. ABD bu fırsatı kendi lehine çevirebileceğini düşünerek doğrudan Berberî topluluklarla ikili antlaşmalara imza atmıştır. Üstelik ABD ile Berberî Beylikleri arasında müzakerelerin gerçekleştirildiği süreçte Osmanlı Hükümeti henüz ABD'yi resmi bir devlet olarak tanımamıştır. Hatta ABD'den elçilik vazifesiyle gönderilen elçileri muhatap kabul etmemiş (Wright, 1928, s. 45), iki ülke arasındaki ilişkiler daha çok İngiltere üzerinden yürütülmüştür (Şafak, 2003, s. 36). Dolayısıyla ABD'nin

Berberî Beylikleriyle müzakereler yürüttüğü sırada Kuzey Afrika'nın önemli bir kısmının hâlâ büyük oranda Osmanlı Devleti'nin tesiri altında bulunması bu antlaşmaların önemini daha da arttırmaktadır (Fendoğlu, 2002, s. 180). Bu sayede merkezi hükümetin yani Babialî'nin de ABD'yi tanıyıp muhatap alması konusunda adımlar atılabilecektir.

ABD'nin dış dünya ile temas arayışına girmesinde özellikle 17. yüzyılın ikinci yarısı itibarıyla dünya konjonktüründeki değişimlerin de önemli bir rol oynadığı ifade edilebilir. Bahse konu olan süreçte modern devletlerin teşekkülü konusunda yeni bir siyasi hamle gerçekleşmiş ve ittifaklar hayati önem arz eden bir olguya dönüşmüştür (Beres, 1972: 702). Devletler artık birlikte hareket etmeye bu mümkün olmayacaksa da en azından asgari müştereklerde birleşmeye daha fazla ihtiyaç duyacaklardır. Zira keşifler çağı tamamlanmış, dünya üzerinde insanın varlığını hissettirmedeği bir karış toprak parçası bile kalmamıştır. Ayrıca insanlık yeni bir duruma doğru evrilmektedir. Sanayi İnkılabının ayak sesleri duyulmaya başlanmıştır. Üretim-tüketim döngüsündeki dengeler sarsılmakta tüketimin lehine bir sürece doğru ilerlenmektedir. Başka bir ifadeyle iktisadi manada bir küreselleşme söz konusudur ve bu durum güvenlik kavramının ciddi manada sorgulanması sonucunu doğurmuştur (Little & Smith, 2005, s. 4). Kuşkusuz bu gelişme ittifak arayışlarını hızlandıran bir etken olarak kabul edilmelidir.

Diğer taraftan 17. yüzyılın sonu itibarıyla dünya devletleri yukarıda kendisinden söz edilen üretim-tüketim döngüsünü bir kez daha rayına oturtabilmek için daha fazla hammadde ve işgücüne ihtiyaç duyulacağına farkına varmaya başlamışlar, dış politikalarını bu ihtiyaçları giderme doğrultusunda şekillendirme çabası gütmüşlerdir. Bu da daha güçlü olmayı gerektiren bir durumdur. Ancak sadece iktisadi kalkınmışlık bu güce ulaşılabilmesi için yeterli olmayacak, politik düzlemde de beraber hareket etmenin yolları aranacaktır. Bu noktada politik birlikteliğin teorik boyuta işaret ettiği, iktisadi kalkınmışlığın ise pratik kısmı teşkil ettiği söylenebilir. Dolayısıyla ittifakların, uluslararası ilişkilerin gerek teorik gerekse de pratik boyutunu teşkil eden en önemli unsurlardan birisi olduğunu ifade etmekte herhangi bir beis yoktur (Niou & Ordeshhok, 1994, s. 167; Weitsman, 1997: 158). ABD'nin de böylesine karmaşık ilişkilerin ve çok kutuplu bir düzlemin hâkim olduğu bir dönemde tarih sahnesinde yer almaya başladığı göz önüne alındığında, farklı ittifaklar kurma yolunda rasyonel adımlar atmaya çalışmasını anlamak daha da kolaylaşacaktır.

Yukarıdaki açıklamalar bağlamında değerlendirildiğinde ittifak kavramının ve bunun neticesinde de siyasi arenada bir arada hareket etme yönünde atılan adımların, uluslararası ilişkilerin temel dinamiklerinden birisi olduğu rahatlıkla fark edilmektedir. Öte yandan her ne kadar ittifak denilince akla ilk askeri sahada dayanışma sağlamak, farklı müttefik gruplar oluşturarak düşman görülen unsurlara yönelik caydırıcı önlemler almak gelse de kavramın daha geniş ve evrensel bir mana içerdiği de aşîkârdır (De Castro, 2001, s. 2). Dolayısıyla karşılıklı çıkarlar göz önüne alınarak en az iki devlet arasında atılan her adımın ittifak kavramıyla izah edilebileceğini söylemek mümkündür. İttifak bir yönüyle de dostluk, barış ve çalışma ortaklığıdır. Bu ortaklık kısa süreli olabileceği gibi yılları hatta asırları kapsamına alabilecektir. Burada öncelenen temel saikler güvenlik, rasyonelite ve karşılıklı çıkarların tatmin edilmesidir (Fedder, 1968, s. 68; Snyder, 1997: 4).

Bütün bu bilgiler ışığında değerlendirildiğinde bu çalışmanın konusunu teşkil eden ABD'nin Kuzey Afrika'daki beyliklerle olan münasebetleri ile imzaladığı dostluk ve barış antlaşmaları da ittifak

kavramının bu geniş ve detaylı tanımı kapsamında değerlendirmeye tabi tutulmuştur. Başka bir deyişle bu çalışmada stratejik öneme haiz bir müzakere sürecinin değerlendirilmesi ve dolaylı yollardan Türkiye'ye daha doğru bir tabirle Osmanlı Devleti'ne bağlı Kuzey Afrika Beylikleriyle ABD arasında 18. yüzyılın sonu itibarıyla kurulan münasebetler ve imzalanan ikili antlaşmaların mahiyeti hakkında bilgi verilmesi amaçlanmıştır. Ayrıca bölgede varlık gösteren beylikler ile ABD arasındaki ilişkiler ülkeler özelinde değerlendirilmiş, antlaşmaların benzerlik taşıyan yahut birbirlerinden ayrılan yönlerine özellikle vurgu yapılmıştır.

A. 18. YÜZYILA KADAR BERBERÎ BÖLGESİ VE ABD İLE BERBERÎ BEYLİKLERİ ARASINDAKİ İLK İLİŞKİLER

1. Berberî Kavramının Kökenleri ve Berberî Coğrafyası

Berberî toplulukların kesin bir tarih belirtmek güç olmakla birlikte MÖ 1000 yılının başlarından itibaren Kuzey Afrika'da mukim oldukları düşünülmektedir. Bununla birlikte bugün yaklaşık 100 milyonluk bir nüfusa sahip olan bu toplulukların geniş bir coğrafi sahaya yayılarak, Mısır'dan Atlas Okyanusu'na uzanan bir çizgide varlıklarını sürdürdükleri bilinmektedir (Atçeken, 2003, s. 82). Berberî isminin kadim Yunan kaynaklarında kendisine yer bulması, kavramın Latince "Barbari" yani barbar olarak kullanılması (Yıldız, 1992, s. 478), Berberîlerin buldukları coğrafyanın en eski topluluklarından olduklarını ortaya koymakla birlikte, savaşçı ve cesur bir karakter arz ettiklerini de göstermektedir. Ne var ki Berberîlerin ana yurtlarının Kuzey Afrika olmadığı, onların bu coğrafyaya garp topraklarından yahut Ege Bölgesinden geldiklerini iddia edenler de bulunmaktadır (Atçeken, 2003, s. 82). Her şeye rağmen Mağrip bölgesi olarak da bilinen Kuzey Afrika'nın (Cin, 1991, s. 15) yerli halkının Berberîler olduğunu söylemekte herhangi bir beis yoktur (Kaya, 2016, s. 642).

Berberîlerin İslam dini ile tanışmalarının tarihi de yeterince eski sayılabilir. İlk münasebetler Hz. Ömer zamanında gerçekleşmiş (Yıldız, 1992, s. 479), Müslümanlaşma süreci ise Hasan b. Numan'ın Kuzey Afrika valiliği döneminde başlamıştır. Numan, Mağrip bölgesinde Müslümanların hakimiyetini tesis edebilmek için giriştiği mücadelede Berberî komutan Kâhine'yi mağlup etmiştir. Bunun üzerine Berberîler teslim olmuş, Numan ise Müslüman olmaları kaydıyla topluluk üyelerini himayesi altına alıp güvenliği temin edeceği taahhüdünde bulunmuştur (Özkuyumcu, 1993, ss. 171-172). 600'lü yılların sonunda gerçekleşen bu hadisenin ardından 9. yüzyıla birlikte Berberî topluluklarının neredeyse tamamı İslam dininin şemsiyesi altında toplanmışlardır (Eren, 2022, s. 196).

Bununla birlikte tarih boyunca farklı güç ve topluluklar tarafından istila ve işgallere uğrayan Mağrip Bölgesinin yerli halkı olan Berberîlerin bilhassa Romalıların bölgede hakimiyet kurdukları dönemde Roma kültür ve medeniyetinden ziyadesiyle etkilendikleri, siyasi kurumlarının yapısına kadar onları taklit ettikleri gözlerden kaçmamaktadır (Abun-Nasr, 1975, s. 36). Ancak yukarıda da ifade edildiği üzere özellikle 8. ve 9. yüzyıllarda Arap yarımadası ve Ortadoğu başta olmak üzere İslam inancının hızlı bir yayılım göstermesi ve buna bağlı olarak Afrika'da yaşanan Müslümanlaşma süreci Berberîleri de etkisi altına almış, bölgede ciddi bir Araplaşma süreci yaşanmıştır. Böylelikle adeta Mağrip topraklarının kaderi de tayin edilmiştir. Zira o tarihten itibaren Berberîler kendilerini İslam medeniyet ve kültürünün

bir parçası kabul etmişler, Arapçayı belirgin bir biçimde kullanmaya başlamışlardır (Knapp, 1977, ss. 17-20).

2. Berberî Topraklarının Osmanlı Devleti Hakimiyetine Girmesi

Berberî toplulukların daha doğru bir ifadeyle Kuzey Afrika'nın Osmanlı Devleti hakimiyetine girmesi 16. yüzyılda gerçekleşmiştir. Bahse konu olan asırda Barbaros Hayrettin Paşa'nın çabaları neticesinde bölgede Osmanlı Devleti'nin egemenliği sağlanmıştır (Pakalın, 1993, s. 646). Fas, Cezayir, Trablusgarp ve Tunus'u kapsamına alan bu coğrafyaya Osmanlı idaresi döneminde "Garp" yahut "Mağrip Ocakları" denilmeye başlanmıştır (Eravcı, 2017, s. 84). Öte yandan bu idari birimler içerisinde Fas'ın farklı bir özelliği vardır. Zira Fas o dönemde Osmanlı Devleti'ne bağlı bir eyalet olmaktan ziyade bağımsız hareket eden bir sultanlık hüviyetindedir (Erhan, 2001, s. 43). Diğer taraftan bölgede Osmanlı adına yöneticilik yapan kimseler de farklı isimlerle anılmaktadır. Cezayir'deki yöneticilere ekseriyetle "dayı"¹ denilmekte, Trablusgarp ve Tunus'ta ise beyler hüküm sürmektedir. Fas'ta ise bir tür saltanat sistemi uygulanmaktadır. İktidar tek bir ailenin eline geçmiş ve bölgede Osmanlı saltanatının gücü kendisini pek hissettirememiştir (Kurat, 1964, s. 176).

Nüfusunu Berberî toplulukların oluşturduğu ve birbirlerinden bağımsız hareket eden eyaletler şeklinde örgütlenmiş Cezayir, Trablusgarp ve Tunus önceleri sıkı bir biçimde merkezi idareye bağımlı hareket ederken zamanla Osmanlı Devleti sisteminde yaşanan sıkıntılar ve otorite boşlukları nedeniyle bağımsız bir tutum sergilemeye başlamışlardır. Osmanlı Devleti ile olan irtibatları ise savaşlarda donanmaya asker temin etmek ve çeşitli vesilelerle sultana hediyeler tevdi etmekle sınırlı hale gelmiştir (Toprak, 2012, s. 226). Başlarına buyruk şekilde hareket etmeye başlayan Berberîler bir müddet sonra yanlarına Türk denizcileri de alarak Akdeniz'de cereyan eden ticari faaliyetleri ciddi boyutta tehdit eder hale gelmişlerdir (Kılıçoğlu, 2021, s. 15). Zamanla Osmanlı Devleti yaşanan bu olumsuz hadiseleri kısmen lehine çevirmeyi başarmış ve Berberîlerin korsanlık faaliyetlerini politik bir koz olarak kullanmaya başlamıştır. Bunun en önemli göstergesi Berberî korsanların daha çok Osmanlı Devleti ile savaşan devletlerin gemilerine saldırıp yağma ve talan faaliyetlerinde bulunmalarıdır. Bunun yanı sıra Akdeniz'de ticaret yapma serbestisine sahip olmayan daha doğru bir ifadeyle seyir hakkı bulunmayan devletlerin gemilerinin doğrudan hedef kabul edilmeleri (Köse, 2010, ss. 272-273) Osmanlı Devleti'nin politik başarısının bir diğer göstergesidir.

Seyir izni olan gemilere ise kesinlikle müdahale edilmeyecektir. Bu hususla ilgili arşiv kayıtlarında da pek çok bilgi bulunmaktadır. "Roma İmparatoruna bağlı Nemçe tüccarına denizde rastlayacağı Mağrip Ocakları korsan gemileri tarafından mâni olunmaması" için verilen hüküm (BOA, AE.SSLM.İİİ, 191: 11523)

¹ Kimi kaynaklarda Tunus ve Trablusgarp beylerine de dayı denildiği ifade edilmekle birlikte söz konusu unvanın daha çok Cezayir eyaleti yöneticileri için kullanıldığı bilinmektedir. Bu kavram aynı zamanda Akdeniz'de korsanlık konusunda nam salmış kişiler için de kullanılmaktaydı. Öte yandan Cezayir'de dayılık devlet merkezine karşı bir ayaklanma neticesinde ortaya çıkmıştır. Başlangıçta Cezayir'de yönetim kuloğlu denilen askerler ve bir grup denizci tarafından paylaşılırken zamanla denizci sınıfı gücü elinde toplayarak kuloğullarını yönetim dışında bırakmıştır. 1671 yılında ise denizciler içlerinden birisini dayı tayin ederek dayılar devrini başlatmışlardır. Ayrıntılı bilgi için bkz. (Maksudoğlu, 1994, s. 59-60).

bunlardan sadece bir tanesidir. Benzer şekilde “Rusya kaptanlarından Kristofor Köyda’nın eşya ve emtia (ticari ürün) yüklü tüccar sefinesiyle Bahri Sefid’ten (Akdeniz) Asitane’ye (İstanbul) gelmek üzere yol alırken Mağrip Ocaklarına tabi korsanlar tarafından kendisine engel çıkarılmaması” yönündeki hüküm (BOA, AE.SSLM.İİİ, 227: 13237) bir başka örnektir.

Bununla birlikte Berberî toplulukların kendi aralarında yaşadıkları anlaşmazlıklarda da Osmanlı Devleti’nin huzur ve sükûnun tesisi için denge politikası güttüğü ve asayişin sağlanması için her türlü çabayı sergilediği bilinmektedir (Özkan, 2011, s. 291). Nitekim Tunus, Cezayir ve Trablusgarp halkları arasındaki anlaşmazlıkların giderilmesi için Tunus Beylerbeyi Ramazan Bey azledilerek yerine Ömer Bey tayin olunmuştur (BOA, A.DVNS. MHM.d, 105: 336). Babıali bununla da yetinmemiş, anlaşmazlıkların yegâne sorumlusu kabul edilen Ramazan Bey’in ele geçirilerek İstanbul’a gönderilmesi talimatını vermiştir (BOA, A.DVNS.MHM.d, 105: 337). Benzer bir çabanın korsanlık faaliyetlerinin doğrudan Berberî halkına yöneldiğinde de gösterildiğine şahit olunmaktadır. Zira Akdeniz’de serbest dolaşım hakkına sahip gemilerin ve Cezayir ahalisinin eşkıya ve korsandan muhafazaları için icap eden her türlü tedbirin icrası için Kaptanıderya Süleyman Paşa’ya bir talimatname tevdi edilmiştir (verilmiştir) (BOA, C.BH., 65: 3075).

3. Sömürgecilik ve Emperyalizm Yarışında ABD Modeli

Kavramsal olarak gücü elinde tutan bir devletin kendisinden zayıf gördüğü başka bir devlet, grup yahut milleti kontrol altına alma çabası şeklinde tanımlanan sömürgeciliğin (Procter, 1995, s. 258) tarihi Rönesans dönemine kadar uzanmaktadır (Luraghi, 2016, s. 13). Bu kavram özellikle Avrupalı devletlerin dünya üzerinde var olan her şeyi kendilerine ait görmeleriyle mana kazanmıştır. Bu iddiaya göre dünya Avrupa’nın yörüngesinde dönmekte, geriye kalan coğrafyaların tamamı ona hizmet etmektedir. Bu bir tür merkez çevre ilişkisidir ve her durumda ilişkinin seyrini Batı dünyası yani Avrupa belirlemektedir (Blaut, 2015, s. 11). Başlangıçta aşikâr bir biçimde ve herhangi bir tereddüt göstermeksizin gerçekleştirilen sömürgecilik faaliyetleri modern devletlerin oluşum sürecinin tamamlandığı 17. yüzyılla birlikte biraz daha “örtülü” bir biçimde gerçekleştirilmeye başlanmıştır. Aslında “örtülü” sömürgeciliğin kavramsallaşması çok daha yeni bir tarihte gerçekleşmiştir. Bu kavram ilk kez yeni-sömürgecilik adıyla 1960 yılında Afrika ülkelerinin Batı dünyası tarafından kontrol altında tutulmaları çabası için kullanılmıştır (Leys, 1975, s. 26).

Bu yeni teoriye göre barış ve dostluk antlaşmalarına dayalı ittifaklar vasıtasıyla müttefikleri denetim ve kontrol altında tutabilecek mekanizmalar oluşturmak temel hedef olarak kabul edilecektir (Bayezit, 2021, s. 100). Hiç şüphesiz bu modeli en iyi uygulayan devletlerden birisi de ABD’dir. Zira ABD, sömürgeciliğin “ilkel” çağına şahit olamamış ancak 18. asrın son çeyreğinde tarih sahnesinde yer alabilmiştir. Zaten ABD arzu etse bile aşikâr bir biçimde sömürgecilik faaliyetleri yürütmesi mümkün olamayacaktır. Çünkü henüz ayakları yere basmaya başlamış, iç sorunlarını tam olarak çözüme kavuşturamamıştır. ABD’nin bu konuda elini zayıflatan bir diğer husus da 1823 tarihli Monroe Doktrini’dir. Her ne kadar konu kapsamımıza girmese de söz konusu doktrin ile birlikte ABD dış politikada tarafsızlık ilkesini benimsemiş, iç siyasetine yönelik dışarıdan gelen tazyiklere de kesinlikle izin vermeyeceğini dünyaya ilan etmiştir (Mariano, 2011, s. 36). Bu çerçevede değerlendirildiğinde Berberî topluluklarla imzalanan antlaşmaların, ABD’nin farklı ittifaklar vasıtasıyla müttefiklerini en

azından kendisine yönelecek müdahalelere karşı kontrol ve denetim altında tutmaya yönelik stratejisinin en önemli ürünlerinden birisi olduğu rahatlıkla ifade edilebilecektir. Üstelik bu antlaşmaların tamamı ABD'nin resmi bir belgeyle kendisini dünyadan soyutladığını iddia ettiği tarihten çok daha önceki yıllarda imzalanmışlardır.

Bununla birlikte ABD'nin attığı bütün bu adımların bir tür "gizli saldırganlık" politikasına hizmet ettiği de söylenebilecektir. Nitekim Berberî antlaşmalarından çeyrek asır sonra üstelik de Monroe Doktrini'nin ilan sürecinde devreye Protestan misyonerler girecek ve ABD'nin "örtülü" sömürgecilik faaliyetleri "gizli saldırganlık" politikasıyla birleştirilecektir. Bu kaçınılmaz bir gerçekliktir. Zira ABD'li yönetici ve din adamları çok erken tarihlerde dünyayı kurtaracak yegâne ulusun kendileri olduğuna ikna olmuşlardır (Tuveson, 1968, s. 97). Var olmanın, ayakta kalmanın ve evreni yeniden dizayn etmenin yolu genişlemek ve sahip olunan değerleri dünyaya ihraç etmekten geçmektedir. Aksi takdirde yeni dünya devleti ABD henüz kuruluş sürecini bile tamamlayamadan tarihin karanlık dehlizlerinde kaybolup yok olacaktır (Williams, 2009, s. 20).

Bu noktada ABD'nin sömürgecilik ve emperyalizm konusunda olmasa da misyonerlik faaliyetleri bağlamında İngiltere'den ciddi manada esinlendiğini de belirtmekte yarar vardır (Tracy, 1842). Nitekim dünyaya kurtuluş, refah ve esenlik getirme iddiasındaki ABD'de de kurulmuş misyonerlik örgütlerinin İngiliz Anglikan Kilisesi'ni örnek aldıkları son derece belirgindir (Chapman, 2006, s. 4). Bunun yanı sıra tıpkı ilk İngiliz misyonerlik örgütleri gibi ABD'de kurulan teşkilatların tamamı da çıraklık dönemlerini kendi ülkelerinin yerli nüfusunu teşkil eden Kızılderilileri Protestanlık mezhebine kazandırmaya çalışarak atlatmışlardır (Lomawaima, 2002, s. 422-441). Bu noktada her iki devletin misyonerlerinin de Protestanlık davasına hizmet ettiklerini hatırlatmakta yarar vardır. Sadece bu husus bile İngiltere'yi ABD'ye usta kılmak için yeterli bir sebeptir.

İki devlet arasındaki bu yakın temas göz önüne alındığında ABD'nin dış devletlerle münasebet kurarken de İngiltere ile benzer bir rotayı takip etmesini anlamlandırmak son derece kolay olacaktır. Ancak ABD, Osmanlı Devleti ile irtibat arayışında bu rotadan sapacak ve çareyi Berberî beylikleriyle antlaşmalar imzalayarak ittifak kurmakta bulacaktır.

4. ABD ile Berberî Beylikleri Arasında İlk Temaslar

Kuzey Afrika coğrafyasında bütün bu hadiseler yaşanırken yeni dünya devleti ABD ticari hamlelerde bulunma konusunda eski dünyayı yani kıta Avrupa'sını örnek alarak hareket etme kararına varmıştır. Buna göre 7 Mayıs 1784 tarihinde kongrede alınan bir kararla farklı devletlerle ticaret anlaşmaları yapılacaktır. Kuşkusuz böylesine bir adım atılırken Osmanlı Devleti'ni görmezden gelmek mümkün değildir. Buna bağlı olarak da ülkenin önemli siyasetçileri arasında bulunan ve ABD'nin kuruluşunda söz sahibi isimlerden Benjamin Franklin, Thomas Jefferson ve John Adams Osmanlı Devleti ile bir dizi ticari anlaşma yapmakla vazifelendirilmişlerdir. Ancak bu teşebbüsler herhangi bir netice üretmemiştir (Wright, 1928, s. 9).

Aslında ABD'ye ait ticaret gemileri bahse konu olan tarihten çok daha eski dönemlerde ticari faaliyetlerde bulunmak üzere Osmanlı Devleti'ni ziyaret etmişlerdir. Ne var ki bu gemiler İngiltere'nin himayesinde buldukları için bağımsız hareket etmeleri pek mümkün değildir. Amerikan bandıralı bir

geminin Osmanlı limanlarına demirleyebilmesi için ise 1782 yılını beklemek gerekecektir (Kocabaşoğlu, 2000, s. 9). Ama bu sadece münferit bir örnektir ve uzun süre devamı gelmeyecektir. Öte yandan İngilizlerin himayesi altında bulunmak ABD'ye bir dizi fırsat ve imkân sunmaktadır. Ayakları henüz yere sağlam basmayan bir devletin kadim ve köklü bir geçmişe sahip Avrupalı bir güç tarafından desteklenip korunması mühimdir ve ABD bu durumu büyük oranda fırsata çevirebilmiştir (Günay, 2008, ss. 107-108). Ancak dış güçlerden bağımsız hareket etmek her zaman daha değerlidir ve ABD bunun farkında olarak Osmanlı Devleti ile doğrudan irtibat kurma çabasını sürdürecektir (Şafak, 2003, s. 36). Nitekim İngiltere ile iş birliği içerisinde bulunmak siyasi olarak ABD'yi yıpratıcı bir durum olmakla birlikte iktisadi manada da ciddi yükümlülükler altına sokmaktadır. ABD'nin sadece 1799 ile 1811 yılları arasında yaklaşık on iki senelik zaman zarfında İngiltere'ye ödemiş olduğu konsolosluk harcamaları bedelinin altmış beş bin beş yüz dolar olduğu (Köprülü, 1987, s. 930) göz önüne alındığında bile bu durumun vahameti anlaşılmaktadır.

Bütün bu bilgiler ışığında değerlendirildiğinde, ABD sadece gemilerini Osmanlı sularında yüzdürme gayretiyle de yetinmemiş, 1797 senesinde Lizbon'daki elçisi William Smith'i Osmanlı Devleti ile doğrudan temas kurmakla vazifelendirmiştir. Ancak bu görevlendirmeden de beklenen neticeler elde edilememiştir (Açıkses, 2003, s. 30). 1802 yılında ise William Stewart adlı bir tüccar İzmir'e ABD elçisi olarak görevlendirilmiştir. Ancak Osmanlı Devleti bu şahsı muhatap kabul etmemiş ve Stewart bir müddet sonra ülkesine dönmek durumunda kalmıştır (Wright, 1928, s. 45).

ABD, bir yandan dolaysız ve vasıtasız bir biçimde Osmanlı Devleti ile ticari münasebetler kurma ve ikili ilişkilerini geliştirme yönünde çaba sarf ederken diğer yandan da Kuzey Afrika'daki Berberî topluluklarla münasebet kurma arayışına girmiştir. Zira Akdeniz'de var olma mücadelesi veren ABD'nin Osmanlı Devleti ile resmi anlamda herhangi bir ticari mutabakata varamaması ticaret gemilerinin Berberî topluluklar tarafından sürekli tehdit edilmeleri sonucunu doğurmaktadır (Çapanoğlu, 1951, ss. 945-946). Özellikle bağımsız bir devlet olarak kuruluşunun ardından ABD ticaret gemilerinin güvenliği konusundaki zafiyet had safhaya ulaşmıştır (Wilson, 1979, s. 123).

Aslında ABD henüz resmi olarak kuruluşunu gerçekleştirmeden önce de bağımsız kolonileri vasıtasıyla İngiltere'nin himayesinde Akdeniz ile ticari ilişkiler kurmuştur. Bu kapsamda Mağrip bölgesiyle de temasa geçilmiş hatta bölgedeki Berberî topluluklardan ilham alınarak Akdeniz'in bu kısmına "*Berberi Sahili*" denilmiştir. Bu dönemde özellikle ABD'nin kuzeyinden gelen İngiltere bandıralı gemilerin, hami devlete uygulanan prosedürler çerçevesinde ticari faaliyetler yürüttüklerine şahit olunmuştur (Barbour, 1959, s. 39). Kuşkusuz bağımsızlık sonrasında da bölgeyle ticari faaliyetler sürdürülmek istenmiştir. Zira başta İngiltere olmak üzere herhangi bir devletin himaye ve yardımlarına ihtiyaç duyulmaksızın ayakta kalabilmek için iktisadi manada güçlü bir mekanizmaya sahip olunması gerektiği bilinmektedir (Morrison, 1965, s. 282).

ABD'yi bu süreçte Berberî topluluklarla münasebet kurmaya iten başka etkenler de vardır. Nitekim bağımsızlık sürecinde özellikle Batı Avrupa ile olan ticaret durma noktasına gelmiştir. Özellikle İspanya ve Fransa'nın uyguladığı ağır gümrük yaptırımları ABD'yi yeni ticaret noktaları aramaya mecbur bırakmıştır. Akdeniz'in adının öne çıkması da bu süreçte gerçekleşmiş özellikle Thomas

Jefferson'un gayret ve katkılarıyla Berberî coğrafyası ile ticari münasebetler kurma yönündeki teklifler benimsenmeye başlanmıştır (Bryson, 1980, s.1).

Ne var ki karşılaştığı tehdit ve güçlükleri önce İngiltere, 1783 Paris Antlaşmasının ardından ise Fransa, İspanya ve Hollanda'nın destek ve himayeleriyle çözmeye çalışan ABD'nin bu konuda pek de başarılı olduğu söylenemeyecektir (Kitzen, 1996, 603). Özellikle bağımsızlık için verilen mücadele sürecinde yaşanan soğuk savaş ABD'nin her fırsatta kendisini himaye eden İngiltere'den uzaklaşmasına neden olmuştur (Güher, 2017, s. 570). Ayrıca bahse konu olan dönemde ABD'nin dış sularda tüccarlarına eşlik edebilecek güçlü bir donanması yoktur. Aslında ABD 13 Ekim 1775 tarihinde bir donanmaya kavuşmuştur (Naval History and Heritage Command, 2017). Ne var ki bu donanmanın dünyanın farklı limanlarında varlığını hissettirmesi ve ABD'li tüccarları himaye etmeye başlaması ancak 1815 yılında gerçekleşebilmiştir (Britannica, 2023). ABD'yi Garp Ocakları ile müzakereler yürütmek zorunda bırakan asıl husus da budur. Zira henüz politik manada istikrara kavuşup güçlü bir siyasi figür olarak ön plana çıkmayı başaramayan ABD'nin, Akdeniz'de Berberî korsanların tehdit ve saldırılarına karşı tüccarlarını koruyup himaye edebilmek için müzakereler yürütmekten başka bir şansı bulunmamaktadır (Erhan, 1998, s. 457). Zira Berberî topluluklar kendileriyle ittifak halinde hareket etmeyen devletlerin tamamının Akdeniz sularında gemi yüzdürmelerine şiddetle karşı çıkmaktadır. Bu devletlerin gemileri düşman kabul edilerek bölgeden uzaklaştırılmaktadır. Hatta bu gemilere ganimet gözüyle bakılmakta ve el konulmaktadır (Anderson, 1952, s. 393).

Bu dönemde güçlü Avrupa devletlerinin bile Berberî toplulukların korsanlık faaliyetlerine karşı çaresiz kaldığı barış ve dostluk antlaşmalarıyla gemilerinin güvenliğini teminat altına aldıkları bilinmektedir. Gerek İngiltere ve Fransa gerekse de İspanya yüz binlerce doları bulan fidyeler karşılığında Akdeniz'de gemilerini yüzdürebilmektedir (Schuyler, 1886: 194). Aslında Avrupalı devletler bu antlaşmaları yaparken farklı bir stratejiyi de göz önünde bulundurmaktadırlar. Buna göre Berberî toplulukların güvenini kazanmak ticari rakiplere de göz dağı anlamına gelmektedir. Dolayısıyla bir tür açık arttırma yoluyla fidyelerin miktarı yükselmekte en fazla yatırım yapan ülkenin bölgedeki nüfuzu artmaktadır. Bu konuda da özellikle İngiltere'nin başı çektiği ABD gemilerine karşı bile Berberî korsanları kıskırttığı bilinmektedir (Carr, 1966: 231).

Bütün bu bilgiler ışığında değerlendirildiğinde ABD'yi Berberî topluluklarla barış ve dostluk antlaşmaları imzalamaya mecbur bırakan iki önemli etken olduğu söylenebilir. Bunlardan ilki yeterli askeri güç ve donanma bilgisine sahip olmamaktır. İkinci gerekçe ise ABD'nin Akdeniz'de yalnız kalmış olmasıdır. Zira hiçbir Avrupalı devlet bölgedeki ABD gemilerini himaye edici bir tutum sergilememiştir. Bu konuda en büyük beklenti İngiltere'dendir ancak İngilizler ABD gemilerine destek olmak yerine onların işini zorlaştırmayı tercih etmişlerdir. Zira Berberî korsanların ABD gemilerine yönelik saldırıları İngilizlerin işine gelmektedir. Nitekim İngiliz sigorta şirketleri tehdit altındaki gemileri normalin çok üzerinde astronomik rakamlarla sigortalamaya başlayarak fırsattan istifade etmişlerdir. Kuşkusuz süreç kötüye gittikçe ABD kamuoyunda da rahatsızlıklar daha fazla dillendirilmeye başlanmış ve sorunun çözümü için devlet mekanizmasındaki baskılar artmaya başlamıştır (Wilson, 1981: 211). ABD için bundan böyle başka bir seçenek kalmayacaktır ve uzlaşmak için her türlü yol mübah kabul edilecektir.

B. ABD'NİN BERBERİ TOPRAKLARINDA VAR OLMA MÜCADELESİ

1. ABD-Fas Münasebetleri ve İki Devlet Arasındaki Barış ve Dostluk Antlaşması

ABD, Garp Ocakları içerisinde en rahat ve kolay anlaşma zeminini Fas ile yakalamıştır (Erhan, 2001, s. 43). Zira Fas diğer Garp Ocaklarından farklı bir yol izleyerek korsanlık faaliyetlerinden ziyade ticaret yapmaya çalışan gemilerden yıllık vergi toplayarak ekonomisini ayakta tutmaya çalışmaktadır (Bemis, 1936, s. 66). Ayrıca Fas, Osmanlı Devleti'nden bağımsız hareket eden bir sultanlık hüviyetindedir (Güher, 2017, s. 580). Bu durum ABD'nin Fas ile doğrudan temas kurma imkânını arttırmaktadır. Yine ABD'nin kuruluşunun ardından resmi olarak onu ilk tanıyan ülke de Fas Sultanlığıdır. Hatta aradaki bu sıcak temas ve olumlu ilişkiler neticesinde Fas'tan ABD'ye bir dizi göç gerçekleşmiştir (Gök, 2014, s. 218).

İki devlet arasındaki bu sıcak temas ve ilgiye karşın Fas tarafı 1784 senesinde Betsy adlı bir ABD ticaret gemisine el koymuştur. Tanca açıklarında gerçekleşen bu hadise ABD'yi bir barış ve dostluk antlaşmasına mecbur kılmak için gerçekleşmiştir. Zira korsanlık faaliyetlerinden ziyade vergilerle ekonomisini ayakta tutmaya çalışan Fas'ın Akdeniz'de ticaret peşinde olan hırslı, açgözlü ve aynı zamanda da savunmasız ABD tarafından kazanacağı çok şey vardır. ABD'yi antlaşmaya zorlamak aynı zamanda ciddi vergi geliri anlamına gelmektedir. Bütün bu hadiseler cereyan ederken ABD farklı bir hedef gütmekte ve Cezayir ile antlaşma yolları aramaktadır. Ancak ABD'nin bu konudaki teşebbüsleri netice vermeyince rota bu sefer daha kolay ve hızlı antlaşma imzalanma ihtimali bulunan Fas'a yönelmiştir (Meyers, 2011, s. 20).

ABD, Fas ile anlaşmak için arabuluculuk rolünü Fransa'ya teklif etmiştir. Fransa kralı bu teklife sıcak bakmamıştır. Zira tıpkı diğer Avrupalı devletler gibi Fransa'da bölgede yeni bir rakip istememektedir. Üstelik bu rakip hiç hesapta olmayan bir ülkedir ve Akdeniz'de nüfuz paylaşımını ciddi manada zedeleyecektir (Schuyler, 1886: 197). Talebi karşılıksız kalan ABD, Fas tarafının da antlaşma konusundaki hevesini fark edince söz konusu Berberî ülkesiyle doğrudan temas kurmayı daha uygun bulmuştur. İki ülke arasındaki müzakereler için ABD tarafı Thomas Barclay'ı vazifelendirmiştir. Aslen İrlandalı olan Barclay tıpkı babası gibi önemli bir diplomattır. Aynı zamanda tüccar olan Barclay bir dönem ABD namına Fransa'da konsolosluk vazifesinde de bulunmuştur (Roberts & Roberts, 2010, s. 28).

Bütün bu gelişmelerin ardından 1786 yılında iki devlet arasında bir barış antlaşması imzalanmıştır (Kurat, 1964, s. 181). Antlaşmanın ABD senatosunca onaylandığı tarih ise 18 Temmuz 1787'dir (Gök, 2014, s. 219). Toplam yirmi beş maddeden oluşan bu antlaşmanın en dikkat çekici özelliği, ABD'nin Hıristiyan olmayan bir devletle gerçekleştirdiği ilk resmi sözleşme olmasıdır (Güher, 2017, s. 571).

Orijinali Arapça olan sonradan İngilizce'ye tercüme edilen (Miller, 1931: 212-219) ve elli yıl süreyle akdedilen bu antlaşmanın iki farklı kapsamda imzalandığını da belirtmekte yarar vardır. Bunlardan ilki yukarıda da zikredildiği şekliyle yirmi beş maddelik barış ve dostluk antlaşması iken diğeri ABD ve Fas gemilerinin açık sularda karşılaştıkları takdirde birbirlerine müdahale etmemeleri ve yardımcı olmaları tavsiyesini içeren tek maddeden ibaret bir sözleşmedir (Erhan, 2001, ss. 43-44). Öte yandan yirmi beş maddelik antlaşmanın vergilendirmeye ilgili ABD'nin aleyhine olabilecek herhangi bir yaptırım

içermemesi dikkat çekicidir. Aksine söz konusu antlaşmadan kârlı çıkan tarafın ABD olduğu rahatlıkla ifade edilebilir. Muhtemeldir ki antlaşmanın Fas Sultanı tarafından onaylanmasının gecikme nedeni de bu olmuştur. Hatta sultan antlaşmayı onaylayıp yürürlüğe sokmak için Fas geleneklerine uygun bir şekilde kendisine bazı hediyeler tevdi edilmesi gerektiğini aşikâr bir biçimde dile getirmiştir. Ne var ki Sultan Muhammed bin Abdullah'ın ölümü olayların gidişatını değiştirmiştir. Yeni sultanın kim olacağı konusunda ülkede bir karışıklık baş göstermiş ve taht kavgaları meydana gelmiştir. Yaşananlar neticesinde sultanlık makamına oturmayı başaran Muley Süleyman ülkesinin içinde bulunduğu durumu da göz önüne alarak antlaşmayı onaylamaya razı olmuştur (Miller, 1931, s. 227).

ABD ile Fas arasında 1787 yılında akdedilen ve daha önce de ifade edildiği üzere orijinal metni Arapça olan barış ve dostluk antlaşması yukarıda da zikredildiği üzere sonradan İngilizceye tercüme edilmiş, 1930 senesinde antlaşma metnine bir de yorum kısmı eklenmiştir (Fendoğlu, 2002, s. 183). Öte yandan İslami esas ve usullere uygun bir biçimde besmele ve tevhit ifadeleriyle başlayan bu antlaşmanın dikkat çekici bazı önemli maddeleri şu şekildedir:

2. Her iki taraf da bir diğlerinin hasmı olan ve onunla savaş halinde bulunan devlet veya devletlerle herhangi bir ittifak kurmayacaktır.
3. Gerek ABD gerekse de Fas giriştikleri bir savaşta birbirlerinin mallarını müsadere edemeyecek, vatandaşlarını esir alamayacak, gemilerine el koyamayacaktır.
4. ABD ve Fas gemileri açık sularda karşılaştıklarında birbirlerine müdahale etmeyecek, karşılıklı olarak gemilerin geçişine izin verilecektir.
6. Faslılar tarafından esir edilen ve Fas'a getirilen ABD vatandaşları hürriyetlerine kavuşturulacaktır.
7. Kaza, arıza veya benzeri bir problemle Fas limanlarına demir atmak zorunda kalan ABD gemilerinin yeniden kullanıma hazır hale getirildikten sonra geçişlerine müsaade edilecektir.
10. Gerek ABD gerekse de Fas bandıralı gemiler başka bir Hıristiyan devletin gemilerinin tehdit ve tecavüzüne maruz kalırsa, taraflar birbirlerine yardım edecek ve destek çıkacaklardır.
14. İki devlet arasındaki ticari münasebetler Fas ile İspanya arasındaki şekliyle farklı imtiyaz ve imkânlar çerçevesinde yani en ziyade müsaadeye mazhar millet prensipleri doğrultusunda düzenlenecektir.
16. ABD ile Fas arasındaki muhtemel bir savaşta ele geçirilen vatandaşlar tutsak edilmeyecek, her iki devlet de karşı tarafın esirlerine savaş durumunda uygulanacak kaidelere göre muamele edecektir. Buna bağlı olarak da esirler arasında değiş tokuş yapılabileceği gibi belirli bir bedel karşılığında esir iadesine de müsaade edilecektir.
17. Tüccarlara karşı tarafın topraklarında arzuları dışında mal satılmasına müsaade edilmeyecek, bu yöndeki suistimallere derhal müdahale edilecektir.
20. Fas sınırları dâhilinde iki ABD vatandaşı arasında vuku bulabilecek muhtemel bir anlaşmazlıkta yargılama yetkisi ABD konsolosunda olacaktır. Ayrıca konsolosa dava sürecinde her türlü adli ve idari destek sağlanacaktır.
21. Şayet Faslı ya da ABD'li birisi karşı tarafın vatandaşını öldürür yahut yaralarsa yargılama hadisenin cereyan ettiği ülkenin kanunlarına göre gerçekleştirilecek, davaya bizzat konsolos iştirak edebilecektir.
22. Geride vasiyet bırakmadan Fas'ta hayatını kaybeden bir ABD'linin malları sahipsiz kalmaması adına doğrudan konsolosa teslim edilecektir.

25. Antlaşmanın süresi elli yıldır ve bu süre dolduğunda herhangi bir iptale gerek olmaksızın antlaşma yürürlükten kalkacaktır. (Güher, 2013, ss. 40-41; Kurat, 1964, ss. 180-181).

Netice itibarıyla ABD'nin büyük çabalar sarf ederek Fas Sultanlığı ile akdettiği barış ve dostluk antlaşmasının hükümleri kısa inkıtalarla birlikte uzun süre yürürlükte kalmıştır. Antlaşmanın uygulanmasını zaman zaman kesintiye uğratan taraf hep Fas olmuştur. Gerekçe ise vergi talebidir. İktidarını günden güne güçlendiren Muley Süleyman belirli aralıklara ABD'den vergi talep etmiş, isteği geri çevirilince de antlaşmayı tek taraflı feshetme yoluna gitmiştir. Ancak ABD tarafı Fas üzerinde baskı kurarak her seferinde bu sorunu çözmeyi başarmıştır. Antlaşma konusunda 1803 senesi milat olarak kabul edilebilir. Zira söz konusu tarihten itibaren iki taraf arasında kayda değer bir sorun yaşanmamış ve antlaşmanın hükümlerine uyma konusunda gerekli özen gösterilmiştir (Bryson, 1980, s. 7). Diğer taraftan müteakip senelerde Fas ile imzaladığı antlaşma ile ilgili bir dizi sıkıntı yaşayacağından habersiz olan ABD, bu antlaşmadan da cesaret alarak diğer Berberî devletleriyle münasebet kurma konusunda bazı adımlar atmayı başarmıştır. Ne var ki ABD'nin Fas haricindeki Garp Ocaklarıyla bir araya gelerek uzlaşması beklenti ve tahminlerinden daha geç ve güç olacaktır (Kurat, 1964, s. 181).

2. ABD-Cezayir Münasebetleri ve İki Devlet Arasındaki Barış ve Dostluk Antlaşması

Berberî beylikleri içerisinde adı en çok öne çıkan Cezayir'dir. Cezayir askeri gücünün yanı sıra sahip olduğu prestijle de Osmanlı Devleti ile sıkı temas halindeki Trablusgarp ve Tunus'a göre dünya siyasetinde aktif rol üstlenen bir yapı arz etmektedir (Güher, 2017, s. 571). Cezayir dayısının "*Sultan-ül Cezayir*" unvanıyla çağrılması diğer beyliklerle mukayese edildiğinde, ülkenin ayrıcalıklı konumunu ortaya koymaktadır. Ayrıca ülkeye de "*Cezayir-i Garp*" denilmektedir. Bu isimlendirme Osmanlı sultanının Cezayir'e atfettiği önemin en açık göstergesidir (Çetin, 1996, s. 383). Aslında Cezayir'in sahip olduğu bu ayrıcalıklı konumun geçmişi 16. yüzyıla kadar uzanmaktadır. Bahsi geçen dönemde Cezayir, merkezi yönetim tarafından atanan dayılarca idare edilmektedir. Özerk bir yapı arz eden Cezayir'deki dayıların en büyük yardımcıları korsanlar ve yeniçerilerdir (Parker, 1987, s. 9). Ayrıca Batı Anadolu'nun muhtelif şehirlerinden, Akdeniz'den ve hatta Rodos'tan gelen vatandaşlar, Cezayir'in askeri gücünde önemli ve aktif bir rol üstlenmişlerdir. Dayıların yönetimi altında bir araya gelen bütün bu farklı unsurların oluşturduğu askeri ve politik güç, uzun süre Avrupa ülkelerinin donanmalarının korkulu rüyası haline gelmiştir. Ne var ki Cezayir dünya arenasındaki ün ve prestijini arttırıp güçlü bir siyasi aktör olarak etkisini hissettirdikçe başına buyruk ve Osmanlı Devleti'nden bağımsız hareket etmeye başlamıştır. Bunun yanı sıra dayılar arasında yaşanan çatışma ve çekişmeler ülkenin gücünü zayıflatarak, eski parlak günlerinden uzaklaşmasına neden olmuştur. Bu durum Cezayir'in Avrupa donanmaları üzerinde kurduğu tahakkümü de sona erdirmiştir (Güher, 2017, s. 571).

Cezayir içine düştüğü buhran ve yaşadığı sıkıntılara rağmen hâlâ Akdeniz'de yabancı gemiler için en önemli tehdit unsuru olmaya devam etmektedir. Çünkü diğer Garp Ocaklarına nazaran güçlü bir donanmaya sahiptir. Zaman zaman merkezi otorite ile sıkıntılar yaşasa da Cezayir'in böylesine etkili bir askeri gücü elinde bulundurması Osmanlı Devleti için de önem arz etmektedir. Bu sayede Batı Akdeniz'in güvenliği sağlanmış olmaktadır (Hizmetli, 1994, ss. 87-88). Elindeki imkânları kendi lehine değerlendirmeyi başaran Cezayir özellikle korsanlık faaliyetleriyle Batılı devletlerin ticaret gemilerini hedef almıştır. Bu durum kuşkusuz ABD için de geçerlidir. Üstelik ABD'nin bu bölgede bir diğer rakibi

de İngiltere'dir. Nitekim İngiltere Akdeniz sularında kendisine rakip bir güç istemediğinden ABD'yi adeta hedef tahtasına oturtmuş, Cezayir'i ABD'ye karşı kışkırtmaya başlamıştır (Erol, 1979, ss. 693-694).

Bütün bu hadiseler yaşanırken Cezayirli korsanların 1785 senesinde ABD bandıralı iki ticaret gemisine el koyarak çok sayıda denizciyi esir almaları, ABD ile Cezayir arasındaki barış antlaşmasına giden yolda ilk işaret olmuştur. ABD'li yöneticiler esirleri kurtarmak için bir diplomat olan John Lamb'ı Cezayir dayısı ile müzakereler yürütmek üzere bölgeye göndermişlerdir. Ancak Cezayir dayısının esirlerin serbest kalması için fidye bedeli olarak son derece yüksek rakamlar talep etmesi herhangi bir neticeye ulaşılmasını engellemiştir (Carr, 1966, s. 234). Aynı yılın sonbaharında Londra'da görevli Trablusgarplı diplomat Hacı Abdurrahman Bey, ABD'li yöneticilere bir teklifte bulunmuştur. Buna göre ABD'nin Trablusgarp'a otuz üç bin sterlin ödemesi koşuluyla Trablusgarp, ABD ile Cezayir arasında uzlaşma sağlanması için arabuluculuk yapacaktır. Ancak ABD bu teklifi de ekonomisine ağır yükler getireceği gerekçesiyle kabul etmemiştir (Carr, 1966, s. 235).

ABD yaşadığı hüsrana rağmen Cezayir ile mutabakata varma hevesinden vazgeçmemiştir. İlk iki teşebbüsten yaklaşık dört yıl sonra esirlerin kurtarılması için bu sefer de dönemin ABD Paris Büyükelçisi Thomas Jefferson devreye girmiştir. Jefferson, merkezi Paris'te bulunan ve dünyanın farklı bölgelerinde tutsak edilen Hıristiyan vatandaşları özgürlüklerine kavuşturma hedefiyle kurulan bir Katolik dernek vasıtasıyla Cezayir'e yeni bir teklifte bulunmuştur. Ancak Cezayir dayısı geri adım atmamış, fidye miktarı konusunda herhangi bir taviz vermemiştir. Diğer taraftan Fransız İhtilalinin de bütün bu girişimler esnasında vuku bulması görüşmeleri bir kez daha neticesiz bırakmıştır (Erhan, 2001, s. 45). ABD'nin dördüncü girişimi 1790 yılında gerçekleşmiş ve 1792 yılına kadar sürdürülen görüşmelerden de herhangi bir sonuç elde edilememiştir. Zira Cezayir tarafı talep ettiği bedel konusunda en ufak bir geri adım bile atmamıştır (Erol, 1979, ss. 696-697).

1793 senesinde yeni bir gelişme yaşanmış on Amerikan ticaret gemisi Cezayir donanması tarafından ele geçirilmiştir. Bunun üzerine ABD Kongresi kamuoyunun da baskısıyla Cezayir'e yönelik politikasında değişikliğe giderek, barış yerine savaşı tercih edeceğini gösteren bir karara imza atmıştır. Buna göre altı gemiden oluşan küçük ama göz korkutucu bir filo Akdeniz'e doğru yola çıkacaktır. ABD ile uzlaşmaya bir türlü yanaşmayan Cezayir'in şahit olunanlar karşısında geri adım atmaktan başka çaresi kalmamıştır. Nitekim Cezayir yeni bir savaşa girmeyi göze alamamıştır. Cezayir'i karar değiştirmeye zorlayan bir diğer husus da Fransa'nın muhtemel bir savaşın kendi çıkarlarına zarar vereceği yönündeki korkusudur. Fransa'nın ABD ile Cezayir arasında arabuluculuk rolüne soyunması da bu korkusundan kaynaklanmaktadır (Erhan, 2001, s. 47).

Bütün bu gelişmelerin ardından son derece zor ve sıkıntılı bir süreç neticesinde ABD emeline ulaşmış, 1795 senesinde Cezayir ile bir barış ve dostluk antlaşması imzalamayı başarmıştır (Kayapınar, 2017, s. 40). Türkçe kaleme alınan bu metin tam anlamıyla bir ahitname özelliği taşımaktadır (Güler, 2005 s. 231). ABD'nin ciddi bir özveri ve çaba sarf ederek imzalamayı başardığı anlaşma metnine muhalefet eden kimseler de bulunmaktadır. Bu isimlerden birisi de David Porter'dır. Porter, ABD'nin Osmanlı Devleti'nde görev yapan ilk büyükelçisidir. Onun ifadesiyle bu antlaşma ABD'ye ciddi mali yükümlülükler getiren utanç verici bir metinden başka bir şey değildir (Güher, 2017, s. 571). Netice itibarıyla kimi

ABD vatandaşları tarafından hayli olumlu bir gelişme olarak yorumlanan, bazılarınca ise utanç vesikası olarak kabul edilen barış ve dostluk antlaşmasının öne çıkan maddeleri şu şekildedir:

2. ABD'li tüccarlar hiçbir güçlükle karşılaşmadan Cezayir'e mal taşıyabileceklerdir. Ancak tıpkı diğer Avrupa devletlerine olduğu gibi onlara da %5 oranında gümrük vergisi uygulanacaktır.
3. Açık sularda karşılaşan gemiler kesinlikle birbirlerine saldırmayacaktır.
5. ABD'li tüccar ve denizciler kesinlikle esir alınamayacaktır.
6. Arıza yapan ya da kazaya karışan ABD gemileri yağmalanmayacaktır.
7. ABD ile savaş halindeki devletlerle iş birliğine gidilmeyecektir. Ayrıca bu durum fırsat bilinip, ABD gemilerine saldırılmayacaktır.
9. Diğer Garp Ocaklarının el koyduğu ABD gemilerinin Cezayir'de satışına müsaade edilmeyecektir.
11. Cezayir'den kaçabilmek için ABD gemilerine sığınan vatandaşlar ülkelerine teslim edilecektir.
13. Cezayir'de hayatını kaybeden ABD vatandaşlarının aksi yönde bir tasarrufları yoksa mal ve eşyaları ABD konsolosuna teslim edilecektir.
15. ABD'liler ile Cezayir tabiiyetinde bulunan kimseler ve diğer Müslümanlar arasında doğabilecek muhtemel sıkıntıların çözümü dayının kontrolündeki mahkemelere bırakılacaktır.
16. ABD'liler ile Müslümanlar arasında ölüm veya yaralama ile neticelenen hadiselerde karar alırken olayın vuku bulunduğu ülkenin kanunları geçerli olacaktır.
18. Savaş durumunda bile ABD konsolosunun Cezayir'e giriş çıkışına mâni olunmayacaktır. (Güher, 2013, s. 44; Kurat, 1964, ss. 187-193).

Aslında imzalanan barış ve dostluk antlaşması ABD'nin müzakereler süresince ulaşmak istediği hedeflerin çok daha ilerisinde hükümler içermektedir. Daha doğru bir ifadeyle ABD arzu ettiğiinden daha fazlasını elde etme imkânı yakalamıştır. Zira antlaşma ile ABD gemileri yalnızca Cezayirli korsanların tehdit ve tecavüzlerinden kurtulmamışlar aynı zamanda Cezayir limanında resmi bir görevliyi konsolos olarak görevlendirebilme hakkını da elde etmişlerdir. Yine ABD vatandaşlarının kendi yasalarına göre yargılanma hakkına sahip olmaları da önemli bir kazanım olarak değerlendirilmiştir. Bütün bu ayrıcalıklar ABD'nin müzakere masasından ciddi kazanımlarla ve başarıyla kalktığını ortaya koymaktadır.

Cezayir tarafı da bu durumun farkında olsa gerek ki bir müddet sonra antlaşmanın giriş kısmında vurgulanan vergilerin zamanında ödenmesi gerektiği yönündeki talimatın yerine getirilmediğini bahane ederek antlaşmadan caymanın yollarını aramaya başlamıştır. Antlaşmanın feshedileceği bilgisi bizzat dönemin Cezayir Dayısı Hasan Paşa tarafından ABD konsolosu Joel Barlow'a beyan edilmiştir. Bunun yanı sıra Barlow'a ödemenin yapılması için bir aylık ek süre tanınmıştır. Barlow, bu sürenin altı aya çıkarılmasını talep etmiştir. Şayet bu talep kabul görürse ABD, Cezayir'e hediye kabilinden bir de savaş gemisi verecektir. Cezayir dayısı ise bu talebi ancak beş gemi karşılığında kabul edebileceğini söylemiştir. Bütün bu hadiseler yaşanırken ABD gerek iç gerekse de dış politikada ciddi sıkıntılar yaşamaktadır. Zira Fransız İhtilali'nin ortaya koyduğu devrimci fikirler sadece Avrupa'yı değil okyanus ötesini yani ABD'yi de ciddi manada etkisi altına almıştır. Dolayısıyla ABD Cezayir'in teklifine kayıtsız kalınamamış ve beş gemi şartı kabul edilmiştir (Morrison, 1965, s. 336-338).

Ne var ki sıkıntılar bu kadarla da sınırlı kalmamıştır. 1800 senesinde iki taraf arasında yeni bir kriz patlak vermiştir. Zira Cezayir Dayısı Mustafa Paşa kendisine vergi ödemek için gelen ABD'lilerden kabulü zor bir istekte bulunmuştur. Cezayir tarafı ABD gemisi George Washington'un dönemin Osmanlı sultanı III. Selim'e gönderilecek hediyeler için tahsis edilmesi talebinde bulunmuştur. Üstelik talep bu kadarla da sınırlı değildir. Cezayir elçisinin de İstanbul'a bu gemiyle seyahat etmesi arzu edilmektedir. Böylesine bir teklifin kabul edilmesi ABD gemisine Cezayir bayrağı çekmek anlamına gelecektir. ABD tarafı, her ne kadar geminin mürettebatı yaşananlardan hoşnut olmasa da bu isteği geri çevirmemiş ve teklifi kabul etmiştir (Porter, 1875, s. 44).

Bütün bu hadiselerden de anlaşıldığı üzere ABD'nin Cezayir ile imzaladığı antlaşma başlangıçta kendisine önemli avantajlar sunsa da sonradan hayli pahalıya mal olmuştur. Bu da ön kazanımların sevincini ABD'nin kursağında bırakmıştır. Özellikle yüksek miktarlarda yıllık vergi ödeme zorunluluğu adeta ABD'nin belini bükmüştür. Üstelik bu vergi yüküne rağmen ABD uzun süre Cezayirli korsanların gazabından da kurtulamamıştır. Korsanlar karşısında çaresiz kalan ABD'nin Cezayir'i Osmanlı Devleti'ne şikâyet etmekten başka çaresi kalmamıştır (BOA, Hatt-ı Hümayün, 245: 13782). Bir diğer çözüm de donanmayı güçlendirmekte bulunmuştur. Donanma sayesinde kısmen de olsa Cezayirli korsanlara karşı koyulabilmiş ve belirli oranda ticari istikrar yakalanmıştır (Porter, 1875, s. 14).

Netice itibarıyla Cezayir ile imzalanan antlaşma da tıpkı kendisinden yaklaşık sekiz sene evvel Fas ile akdedilen barış ve dostluk antlaşması gibi ABD'nin menfaatlerini tam olarak karşılayacak hükümler içermemektedir. Söz konusu antlaşmayla birlikte ABD, Garp Ocağının güçlü ve prestijli bir devletine karşı bazı kazanımlar elde etmişse de yirmi sene süresince Cezayir ülkesine on iki bin altın ödemek zorunda kalacaktır. Bu ödeme vergi adı altında gerçekleştirilecektir. Bu antlaşma aynı zamanda ABD'yi Cezayir'e mühimmat ve gemi malzemesi temin etmesi yönünde bir dizi yükümlülük altına sokmuştur (Güler, 2005, ss. 230-231).

3. ABD-Trablusgarp Münasebetleri ve İki Devlet Arasındaki Barış ve Dostluk Antlaşması

ABD'nin Trablusgarp ile olan temas çabaları ve anlaşma arzusu da Cezayir'dekine benzer bir doğrultuda ilerlemiştir. Daha önce de ifade edildiği gibi iktisadi yapılarını ağırlıklı olarak korsanlık faaliyetleri üzerine kurmuş ve geçimlerini büyük oranda bu şekilde sağlayan Berberî toplulukların bir diğeri de Trablusgarp'dır. Ancak Trablusgarp'ın bu konuda eli diğer Garp Ocakları kadar güçlü değildir. Çünkü ülke Kuzey Afrika'nın doğusundadır (Toprak, 2012, s. 233) ve ancak Tunus, Cezayir ve Fas'tan geriye kalan gemilere müdahale edilebilmesi söz konusudur (Erol, 1980, s. 129). Kuşkusuz bu durumun bir de avantajı vardır ki o da merkezi yönetime yani Osmanlı Devleti'nin kalbine daha yakın bir konumda bulunulmasıdır (Toprak, 2012, s. 233).

Korsanlık faaliyetleri açısından değerlendirildiğinde bütün bu dezavantajlı konumuna rağmen Trablusgarplı korsanlar da Akdeniz sularında gasp ve yağma faaliyetlerinde bulunmakta ve hiç şüphesiz ABD gemileri için de ciddi bir tehdit unsuru oluşturmaktaydılar. Söz konusu süreçte Trablusgarp donanması aslen bir İskoç olan Murad Bey'e emanet edilmiştir. Murad Bey, Akdeniz'de korsanlık faaliyetleri yürütürken bir ABD gemisine el koymuştur. Bu geminin kaptanı olan Richard O'Brien daha önce başka bir gemiyle yaklaşık on sene Cezayir'de de tutsak edilmiştir. Kendisi kısa bir süre önce serbest

kalmış ve bu sefer de Trablusgarp'ta aynı kaderi yaşamıştır. Cezayir'in kendisini serbest bıraktığını gösteren belgeleri Trablusgarp Beyi Yusuf Paşa'ya iletince O'Brien gemisiyle birlikte serbest kalmayı başarmıştır (Taş, 2017, ss. 97-98).

ABD, iki taraf arasında yaşanan bu olumlu hadiseyi fırsata çevirmeye çalışarak Trablusgarp ile bir dostluk ve barış antlaşması imzalamanın yollarını aramaya başlamıştır. Aslında ABD, Trablusgarp'ta da Cezayir'dekine benzer bir süreç yaşayacaktır. Zira Trablusgarp Beyi Yusuf Paşa ABD ile resmi temaslar kurulabilmesi için karşı taraftan her yıl ödenmesi koşuluyla otuz bin dolar talep etmiştir. Tıpkı Cezayir örneğinde olduğu gibi ABD bu teklifi de ülkesine ciddi mali yükümlülükler getireceği gerekçesi ile kabul etmemiştir (Bemis, 1936, s. 68). Öte yandan Yusuf Paşa'yı böylesine cüretkâr davranmaya iten gerekçe de yine Cezayir ile ilgilidir. Cezayir'in müzakere masasına oturmak için ABD'den ısrarlı bir biçimde fideye talep etmesi ve antlaşma imzalama sürecini sürekli uzatması Yusuf Paşa'yı fazlasıyla cesaretlendirmiştir (Jewett, 2002, s. 2).

Bütün bu gelişmeler yaşanırken ABD'nin Cezayir ile sürdürdüğü müzakereleri olumlu bir şekilde neticelendirip masadan anlaşma ile kalkması Yusuf Paşa için örnek olmuş ve Trablusgarp taleplerini yumuşatarak ABD ile resmi görüşmelere başlamayı kabul etmiştir (Erhan, 2001, s. 51). ABD'nin Trablusgarp'a teklif ettiği miktar on iki bin dolardır (Kurat, 1964, s. 194). Bu bedel Trablusgarp tarafından kabul görünce iki devlet 4 Kasım 1796 tarihinde Trablus limanında barış ve dostluk antlaşmasını imzalamışlardır (Erhan, 2001, s. 51). Orijinal metni Arapça olan antlaşma metni Garp Ocaklarının en güçlü devleti Cezayir'in de onayına sunulmuş ve dönemin Cezayir dayısı Hasan Paşa'nın da rızası alınmıştır. ABD senatosu ise antlaşmayı 10 Haziran 1797 tarihinde onaylamıştır (Taş, 2017, s. 98). ABD'nin Cezayir ile mukayese edildiğinde kısmen daha rahat ve hızlı bir biçimde masaya oturtmayı başardığı Trablusgarp ile imzaladığı on iki maddelik² antlaşmanın bazı önemli maddeleri şu şekildedir:

2. Trablusgarp hiçbir surette ABD gemilerini alıkoyamayacaktır.
3. Trablusgarp herhangi bir devletle savaşırken teslim aldığı ABD'li askerler olursa onları esir alamayacak ve serbest bırakacaktır.
4. ABD ve Trablusgarp mütekabiliyet esasına bağlı olarak karşı tarafın gemisinin geçişine müsaade edecek, herhangi bir müdahalede bulunamayacaktır.
6. Her iki taraf da birbirlerinin limanlarını ziyaret ettiklerinde serbestçe alışveriş yapabilecek ve taraflara daha uygun fiyattan satış gerçekleştirilecektir. Gerek ABD gerekse de Trablusgarp gemilerinden birisi karşı tarafın sularında kaza geçirdiği takdirde derhal müdahale edilecek ve gerekli yardımlar yapılacaktır.
8. ABD gemilerine Trablusgarp sularında başka bir Hıristiyan devletin gemileri tarafından herhangi bir tehdit ya da saldırısı olursa derhal müdahale edilecek ve Trablusgarp ülkesi ABD gemilerine silahlı destek verecektir.

| 1266 | 9. ABD'li tüccarlara Trablusgarp'ta ticaret yaparken zorlayıcı ve engelleyici tedbirler uygulanamayacaktır. Aynı zamanda ABD tarafı Trablusgarp'ın arzu ettiği her bölgesinde konsolos vazifelendirebilecektir.

² Fendoğlu söz konusu antlaşmanın on dört maddeden oluştuğunu iddia etmektedir. Ayrıntılı bilgi için bkz. (Fendoğlu, 2002, s. 185).

10. Antlaşmada arabuluculuk rolünü üstlenen Cezayir Dayısı Hasan Paşa'ya takdim edilen hediyelerde bir yenileme söz konusu olmayacaktır. Tamamı bir defaya mahsus olarak kendisine verilmiştir.

11. Her iki tarafın vatandaşları birbirlerinin ülkesini ziyaret ettiğinde kendilerine iyi muamelede bulunulacak, herhangi bir zorluk yaşatılmayacaktır.

12. Taraflar arasında bir sorun yaşanır ve anlaşmazlığa düşülürse karar merci Cezayir Dayısı Hasan Paşa olacaktır (Erol, 1980, ss. 130-132; Güher, 2013, ss. 50-51).

Trablus tarafı antlaşma neticesinde iyi niyet göstergesi olarak tutsak aldığı dört ABD'li askeri serbest bırakmıştır. ABD'li yetkililer de bu duruma kayıtsız kalmayarak Trablus dayısına değerli maden, para ve farklı hediyelik eşyalar göndererek teşekkürlerini sunmuşlardır (Miller, 1931, s. 349-367). ABD ile Trablus arasındaki ikili ilişkiler bir müddet daha devam edecektir. Buna bağlı olarak da ABD'nin Akdeniz'e gönderdiği ilk savaş gemisi olan George Washington bizzat Yusuf Paşa'nın telkin ve teşvikleriyle 1800 yılında İstanbul'a demirlemiş ve yaklaşık iki ay payitahta bulunmuştur (Harris, 1837, s. 43-46).

Netice itibarıyla antlaşma en azından bir müddet amaca hizmet etmiş ve ABD gemileri Trablusgarp korsanlarının tehdit ve saldırıları olmaksızın Akdeniz sularında ticari faaliyetlerini sürdürmüşlerdir. Hatta ABD bu ayrıcalığa Trablusgarp'a fidye ödemeksizin sahip olmuştur. Fakat ekonomisi ağırlıklı olarak korsanlık faaliyetleri ve ticaret yapmak maksadıyla Akdeniz'de gemileri bulunan devletlerden toplanan vergilere dayanan bir ülkenin bu antlaşmaya uzun süre sadık kalması pek mümkün olamayacağı için Trablusgarp bir müddet sonra antlaşmaya aykırı hareket etmeye başlamıştır. Nitekim Yusuf Paşa imzalanan antlaşmada aksi belirtilmesine rağmen ABD'ye yeni ekonomik yaptırımlar uygulamak istemiştir (Erhan, 2001, s. 52). ABD'nin bu talepleri geri çevirmesi sonucunda Trablusgarp tarafı ABD'ye savaş ilan etmiş ve Birinci Berberî Savaşlarının fitilinin ateşlenmesine neden olmuştur (Kılıoğlu, 2021, s. 17).

4. ABD-Tunus Münasebetleri ve İki Devlet Arasındaki Barış ve Dostluk Antlaşması

ABD'nin Trablusgarp ile imzaladığı barış ve dostluk antlaşmasının ardından Garp Ocakları içerisinde müzakerelerde bulunulmayan tek Berberî devleti olarak Tunus kalmıştır. Aslında Trablusgarp beyi ile görüşmeler gerçekleştirilirken Tunus ile de irtibat kurulmuştur. ABD, bu antlaşma için Tunus'ta yaşayan ve bölgede ticari faaliyetler yürüten bir Fransız tüccar, Joseph Famin'i arabulucu olarak tayin etmiştir. Bu konuda dönemin Cezayir dayısından da yardım istenmiş ve onun vasıtasıyla Tunus'a müzakere masasına oturmak için elli bin dolar fidye teklif edilmiştir (Kurat, 1964, s. 194). Ancak Tunus Beyi Hamuda Paşa bu teklifi yetersiz bulmuş, paranın yanı sıra ABD'den yüklü miktarda mühimmat ve askeri malzeme talep etmiştir. ABD adına müzakereleri yürütmek maksadıyla vazifelendirilen resmi görevliler mühimmat ve askeri malzeme temini konusunda yetkileri bulunmadığını iddia ederek bu teklifi geri çevirmişlerdir (Erol, 1982, s. 116). Bunun üzerine Hamuda Paşa ABD'den yüz yedi bin dolar talep etmiştir. Ancak ABD bu teklifi de çok bulmuş ve Cezayir dayısının kapısını Tunus beyini ikna etmesi için bir kez daha çalmıştır. Cezayir dayısı kendi gayretleriyle Tunus tarafını ikna edemeyince Babiali'ye bir mektup yazarak Hamuda Paşa'nın antlaşma için zorlanmasını istemiştir. Ancak merkezi yönetimin ikna çabaları da Tunus beyinin fikrini değiştirememiştir (Erhan, 2001, s. 53) Bunun üzerine ABD yüz yedi bin dolar konusunda geri adım atmış ve Fransız tüccar Joseph Famin bir kez daha devreye

sokularak Tunus tarafının fidye teklifinin kabul edildiği kendilerine bildirilmiştir (Erol, 1982, s. 117). Tunus'u ikna eden bir diğer husus da Cezayir'in ısrarcı tutumudur. Zira Cezayir tarafı Tunus'un antlaşmaya yanaşmaması durumunda ABD'nin bölgeden çekilebileceği korkusunu taşımaktadır. Bu durum elbette ki Cezayir ile imzalanan antlaşmanın da hükmünü ortadan kaldıracaktır. Böylesine bir durumla karşı karşıya kalmak istemeyen Cezayir, Tunus'a müzakere masasına oturmadığı takdirde savaş ilan edeceği tehdidinde bulunmuştur. Bütün bu baskıların ardından dönemin Tunus Beyi Hamuda Paşa'nın antlaşmaya rıza göstermekten başka çaresi kalmamıştır (Cantor, 1963, s. 190-191).

Bütün bu çabaların ardından ABD ile Tunus arasındaki dostluk ve barış antlaşması 28 Ağustos 1797 tarihinde imzalanabilmiştir. ABD tarafını bu antlaşmanın gerçekleşebilmesi için büyük gayret sarf eden ve iki devlet arasında en başından beri arabuluculuk rolüne soyunmuş olan Fransız tüccar Joseph Famin temsil etmektedir. Tunus tarafının temsilcisi ise Hamuda Paşa'dır (Erol, 1982, s. 117). Orijinal metni Türkçe olarak kaleme alınan toplam yirmi üç maddelik bu antlaşmanın bazı önemli maddeleri şu şekildedir:

1. İki taraf arasında süresiz barış olacaktır.
2. Taraflar el koydukları gemilerin mürettebatını tutsak alamayacak ve serbest bırakacaktır.
4. Gerek ABD gerekse de Tunus gemileri karşı tarafın sularında serbestçe seyahat edebileceklerdir. Bu konuda yeterli kolaylığın sağlanabilmesi için gemilere geçiş belgesi temin edilecektir.
5. Tarafların ticaret gemilerini koruyan ve himaye eden savaş gemilerinin geçişine müsaade edilecek, bu gemiler hiçbir surette aranmayacaktır.
6. Tarafların savaş gemilerine sığınan tutsaklar kaçtıkları ülkeye iade edilmeyecek ve serbest bırakılacaklardır. Ticaret gemilerine sığınan esir ve kölelere ise böyle bir hak tanınmayacak, bu kimseler iade edileceklerdir. Bu şahıslar ancak fidye öderlerse serbest kalabileceklerdir.
8. ABD gemilerine Tunus, Tunus gemilerine ise ABD sularında serbestçe ticaret yapma hakkı tanınacaktır. Arıza yapan gemiler herhangi bir gümrük bedeli ödemeksizin mallarını boşaltabileceklerdir. Ayrıca tamir gerçekleştikten sonra gemilere serbestçe yükleme yapılabilecektir.
9. Kaza geçiren gemilere gerekli kolaylıklar sağlanacak ve yardımda bulunulacaktır.
10. Tarafların gemileri birbirlerinin sularında buldukları esnada herhangi bir tehdit veya saldırıya uğradıklarında gerekli yardımlar sağlanacak ve gemiler koruma altına alınacaktır.
11. Savaş gemilerinin selamlanması konusunda bazı usul ve esaslar belirlenecek ve bunlara harfiyen uyulacaktır.
12. Tüccarlara muamele konusunda diğer ülke vatandaşlarından farklı bir durum söz konusu olmayacaktır. Ancak ticaret gemilerine el konulamayacak sadece limanlar kapatıldığına gemiler alıkonacaktır. Taraflar sadece buldukları ülkenin kanun ve kaidelerine göre yargılanacaklardır. Devlet yöneticileri karşı tarafın vatandaşlarını gerekirse koruyup himâye edecektir.
13. ABD gemilerinde, Tunus'un hasmı olan bir ülke vatandaşı sayısı mürettebatın üçte birinden fazla olduğu takdirde gemiye müdahale edilebilecek ve Tunuslu yetkililer bu kimseleri esir alabilecektir.
14. ABD ve Tunuslu tüccarların karşı tarafın topraklarında ödeyecekleri gümrük vergisinde herhangi bir farklılık söz konusu olmayacaktır. Fakat ABD'li tüccarlar farklı bir ülkenin gemisiyle Tunus'a mal taşıdığına yahut ABD vatandaşı olmayan bir kimse ABD gemileriyle Tunus'a mal getirdiğinde gümrük vergisi uygulama oranı %6 olacaktır.

17. Gerek ABD gerekse de Tunus tarafı arzu ettikleri her yerde konsolosluk açabileceklerdir. Bu konsoloslar misafiri oldukları ülkenin himaye ve koruması altında olacaklardır. Ayrıca bu kimseler gümrük vergisi ödemeksizin şahsi eşyalarını yanlarında getirebileceklerdir.

19. Karşı tarafın topraklarında herhangi bir vasiyetname yahut varis bırakmadan hayatını kaybeden kişilerin mal ve eşyaları konsoloslara teslim edilecektir. Konsolos bulunmadığı takdirde mal ve eşyalar o bölgede tanınan ve güvenilir olduğu bilinen kimselere emanet edilecektir.

20. İki ülke vatandaşları arasında yaşanan sıkıntılarda yargılama yetkisi sadece konsoloslarda olacaktır. Konsolos talep ettiğinde kendisine yetkili makamlarca her türlü güvenlik desteği sağlanacaktır.

21. Taraflar arasındaki öldürme ve yaralama vakalarında davalar olayın gerçekleştiği ülke kanunları mucibince görülecektir. Konsoloslar mahkemeye iştirak edeceklerdir. Yargılanan kişi kaçtığı takdirde konsolos suçlanmayacak veya sorumlu kabul edilmeyecektir.

23. İki ülke arasında yaşanabilecek muhtemel bir savaşta arzu eden vatandaşlar birbirlerinin ülkesini terk edebilecek, bu konuda kendilerine hiçbir zorluk çıkarılmayacaktır (Erol, 1982, ss. 117-124; Güher, 2013, ss. 56-57).

Uzun ve hayli detaylı maddeler içeren bu antlaşma 21 Şubat 1798 tarihinde ABD senatosuna sunulmuş ama onaylanmadan iade edilmiştir. Senato bazı tavsiye kararları alınması gerektiğini beyan etmiştir. Senatonun beklentileri karşılandıktan sonra 13 Aralık 1799 tarihinde antlaşma metni bir kez daha senato üyelerinin önüne konulmuş bu sefer de 11, 12 ve 14. maddelerle ilgili itirazlar yükselmiştir (Fendoğlu, 2002, ss. 186-187). Nihayet söz konusu maddeler ABD'nin beklentileri doğrultusunda değiştirildikten sonra senato tarafından onaylanarak yürürlüğe girmiştir. ABD'nin 11. maddedeki itirazı selamlama usul ve esaslarıyla ilgilidir. Buna göre limana yanaşan gemiler konsoloslar arzu ettiği takdirde selamlama yapacaklardır. Bu konuda herhangi bir mecburiyet söz konusu olmayacaktır. Ayrıca top atışları için gemilere barut desteği sağlanacaktır. 12. madde konusunda itirazlar yargılama yetkisinin kullanımına yönelik olmuştur. ABD'nin arzusuyla davalar önce yerel yargıçların önüne getirilecek, onların çözemediği meselelerle Tunus beyi ilgilenecektir. 14. maddeyle ilgili olarak ise gümrük vergisinde uygulanacak yüzdelik oran antlaşmadan çıkarılmıştır. Ayrıca ABD'ye gelen milletlerden hangisinin tüccarlarından daha az vergi alınıyorsa Tunuslu tüccarlardan da o oranda vergi alınacaktır. Mütakabiliyet esasına bağlı olarak Tunus tarafı da benzer kuralları uygulayacaktır (Erol, 1982, s. 118; Güher, 2013, ss. 57-58). Bu, iki devletin de birbirlerinin gemilerinden gümrük vergisi alırken asgari oranı göz önüne alacakları anlamına gelmektedir.

Öte yandan ABD'nin Tunus ile imzaladığı antlaşmanın diğer beyliklerle imzalanan antlaşmalardan belirgin farklılıklar arz ettiğini de belirtmekte yarar vardır. Öncelikle 6. madde mucibince Tunus'ta esir edilen bir ABD vatandaşının doğrudan bir ABD gemisine kaçırıldığının tespit edilmesi durumundan söz konusu tutsağın bizzat ABD'nin Tunus elçisinden istenileceği belirtilerek ABD'li esirlerin sorumluluğu doğrudan elçiye tevdi edilmiştir. Diğer beyliklerle imzalanan antlaşmalarda bu ve benzeri bir hüküm söz konusu değildir. Ayrıca bu antlaşmada ABD'lilere tanınan pasaport hakkı bir sene ile sınırlandırılmıştır. Diğer antlaşmalarda bu süre bir buçuk senedir. Bir diğer husus da başka devletlerin deniz kuvvetleri tarafından taciz edilen gemilerin himayesi ile ilgilidir. Böyle bir sorun yaşandığı takdirde Tunus ancak kırk sekiz saat sonrasında ABD gemisini himaye edecek ve

geminin güvenliğini sağlayacaktır. Diğer antlaşmalarda ise himaye için yirmi dört saat yeterli görülmüştür (Miller, 1931, s. 386-214).

Netice itibarıyla Cezayir ve Trablusgarp ile imzalanan dostluk ve barış antlaşmalarıyla mukayese edildiğinde daha detaylı ve dikkatli bir şekilde kaleme alındığı ve müzakere edildiği aşikâr olan bu antlaşmanın ABD'nin elini güçlendirdiği ortadadır (Erol, 1982, s. 124). Antlaşma sayesinde ABD, Akdeniz'de ticaret gemilerini herhangi bir Berberî tehdidi olmaksızın yüzdürebilecektir. Ne var ki yeni dünya devleti ABD'nin, Akdeniz'de yakaladığı huzur ve güven ortamı uzun soluklu olmayacaktır. Zira her ne kadar Tunus'la uzun süre sorun yaşamayacak olsa da imzaladığı antlaşma ile fidye ve ganimet alabilmek adına ABD gemilerine el koyma imkânını kaybeden, aynı zamanda ABD'yi vergi adı altında haraca bağlama hakkından yoksun kalan Trablusgarp, kısa süre içerisinde bulunduğu iktisadi krizin de etkisiyle razı olduğu antlaşmayı yürürlükten kaldırmanın yollarını aramaya başlayacaktır (Erhan, 2001, ss. 54-55).

Sonuç

Bugün dünya siyasetine yön veren, politik sahada olduğu kadar, iktisadi ve toplumsal alanlarda da ismi en çok zikredilen devletlerden birisi olan ABD'nin elde ettiği bu güce ulaşmak için son derece ciddi ve etkileyici bir çaba sarf ettiği bilinmektedir. 1776 gibi çok yeni bir tarihte bağımsız bir devlet olarak dünya siyaset arenasında yerini alan ABD'nin, henüz bağımsızlığının heyecanını bile yaşamadan etkin ve söz sahibi bir politik güç olma hayalleri kurduğunun en önemli göstergelerinden birisi de Akdeniz sularında verdiği var olma mücadelesidir. Aslında ABD kuruluşundan önceki tarihlerde de İngiltere'nin himaye ve gözetiminde dış temaslar kurabilmiştir. Ancak bağımsız hareket edebilmenin sağlayacağı imkânlar çok daha farklı ve değerli olacaktır. Bunun bilincinde hareket eden ABD de sömürgecilik yarışının ve emperyalizm sevdasının ana rotalarından kabul edilebilecek Akdeniz sularında ticaret gemileri ve filolarıyla var olma çabası sarf etmiş ve bu yarışın bir parçası olmak için ciddi mücadeleler vermiştir. Bu doğrultuda değerlendirildiğinde kuşkusuz ABD için en önemli husus, Akdeniz'e kıyası bulunan ve "*Berberî Beylikleri*" ya da "*Garp Ocakları*" olarak adlandırılan Kuzey Afrika ülkelerinin desteğini almaktır. Zira söz konusu devletler geçimlerini ağırlıklı olarak korsanlık faaliyetleri, fidye, ganimet ve dış devletlerin ticaret gemilerinden elde edilen vergilerle sağlamaktaydılar. Hiç şüphesiz Akdeniz'de serbestçe ve güvenle gemilerini yüzdürmek isteyen ABD de bu tehditlere maruz kalacaktır. Bu durumun farkında ve bilincinde olan ABD'li yetkililer bölgede varlıklarını hissettirir hissettirmez Berberî Beylikleri ile temas kurma arayışına girmişler hatta ilişkileri resmi bir zemine oturtabilmek için bu devletlerle dostluk ve barış antlaşmaları imzalama uğraşısı vermişlerdir. Zira ABD gemilerinin güvenliği ve bölgedeki varlığının meşruiyeti ancak bu şekilde sağlanabilecektir.

Bu konuda ilk somut adım 1787 tarihinde Fas ile imzalanan barış ve dostluk antlaşmasıyla atılmıştır. Zira Fas Berberî Beylikleri içerisinde iki farklı özelliği ile dikkatleri çekmektedir. Bunlardan ilki Fas Sultanlığının, Osmanlı Devleti'nden bağımsız hareket etmesidir. Başka bir ifadeyle Fas'ın Babıali ile olan temasları diğer Garp Ocakları kadar sıkı ve güçlü değildir. Dolayısıyla ABD bu devletle daha rahat ve hızlı temas kurabilme imkânı elde edebilmiştir. Fas'ı diğer Berberî topluluklardan ayıran ikinci husus ise ekonomisinin korsanlık faaliyetleri üzerine kurulmamış olmasıdır. Fas geçimini daha çok dış devletlerin ticari gemilerinden aldığı vergilerle sağlamaktadır. Dolayısıyla ABD'ye karşı daha olumlu bir

yaklaşım sergilemiş, dostluk ve barış antlaşması konusunda fazla güçlük çıkarmamıştır. Hatta ABD'nin Berberî Beylikleri içerisinde en fazla kazanç elde ettiği antlaşmayı Fas ile imzaladığını ifade etmekte herhangi bir beis yoktur. Nitekim antlaşma metnine ABD'ye yeni ve farklı vergiler uygulanması yönünde bir ilave kararın eklenmemesi yeni dünya devleti ABD'nin başarısı olarak addedilebilecektir.

Fas ile imzalanan antlaşmanın ardından ABD yönünü bu sefer Cezayir'e çevirmiştir. Bunun bilinçli ve planlı bir tercih olduğu söylenebilir. Zira Cezayir Garp Ocakları içerisinde en güçlü ve sözü en muteber olanıdır. Bu devletle imzalanan bir antlaşma diğer Berberî topluluklar için örnek teşkil edecek, süreci hızlandırabilecektir. Üstelik Cezayir Beyliğinin Babiali üzerinde de etkisi hayli fazladır. Bütün bu hususlar ABD'yi Cezayir ile temas kurma ve müzakere masasına oturtma yönünde çaba sarf etmeye mecbur bırakmıştır. Ancak Cezayir sahip olduğu prestij ve itibarın farkında olsa gerek ki ABD ile bir antlaşmaya imza atma konusunda hayli çekimser davranmıştır. Nitekim ABD ancak büyük ısrarlar sonucunda ve beş farklı teşebbüsün ardından üstelik de Fransa'nın arabuluculuğu ile Cezayir'i ikna edebilmiştir. Dolayısıyla ABD ile Cezayir arasındaki dostluk ve barış antlaşmasının kısmen göstermelik ve zoraki bir müzakere sürecinin ürünü olduğu ifade edilebilecektir. Daha da mühimi bu antlaşma içerdiği ciddi mali yükümlülükler nedeniyle ABD ekonomisine ağır bir yük getirecektir. Zaten ABD kamuoyu da antlaşma konusunda ikiye bölünmüş, bir kesim bunu bir zafer olarak yorumlarken, başka bir kesim ise antlaşmanın utanç vesikası olduğunu iddia etmiştir.

ABD'nin Berberî topluluklar içerisinde barış ve dostluk antlaşması imzaladığı üçüncü ülke Trablusgarp olmuştur. Diğer Garp Ocakları ile mukayese edildiğinde daha doğuda bulunması itibarıyla coğrafi konum bakımından dezavantajlı bir durumda olan Trablusgarp Beyliği, ABD ile antlaşma yapma konusunda ise en azından Cezayir'e göre daha istekli davranmış ve işi yokuşa sürmemiştir. Başlangıçta Trablusgarp da tıpkı Cezayir örneğinde olduğu gibi ABD'den fidye koparma arayışına girmiş ancak bu konuda başarılı olamamıştır. Zira neredeyse her hususta kendisine örnek ve öncü olan Cezayir'in ABD ile müzakere masasına oturması Trablusgarp'ın da taleplerinden vazgeçmesine neden olmuştur. Ne var ki barış ve dostluk antlaşması imzalama konusunda ABD ile sıkı bir pazarlığa girişmeyen Trablusgarp'ın, sulh şartlarını sürdürme hususunda aynı tavrı sergilemediği bilinmektedir. Nitekim ekonomisi büyük oranda korsanlık gelirlerine dayanan ve konumu itibarıyla iktisadi anlamda Cezayir, Tunus ve Fas kadar güçlü bir yapıya sahip olmayan Trablusgarp, imzaladığı antlaşmadan yaklaşık beş yıl sonra ABD'den vergi talep etmiş, isteği geri çevrilince de ABD'ye savaş açmıştır.

ABD'nin Garp Ocakları içerisinde en son antlaşma imzaladığı beylik Tunus olmuştur. Bunun bilinçli bir tercih olup olmadığı konusunda kesin bir bilgi bulunmasa da Tunus'un o dönemde Cezayir ile sıkı irtibat halinde bulunması böyle bir sonucu hazırlamış olabilir. Nitekim ABD, Cezayir ile imzalanan bir antlaşmanın dolaylı olarak Tunus'u da ikna edebileceğini düşünerek kendi çabalarıyla müzakere masasına oturtmadığı Tunus'u razı edebilmek için Cezayir'i arabulucu devlet olarak tayin etmiştir. Her ne kadar Cezayir de Tunus'u ikna edebilme konusunda başarılı olamamışsa da bu arabuluculuk faaliyeti taraflar arasında belirli bir yakınlaşmanın doğmasını sağlamıştır. Her şeye rağmen ABD'nin Tunus'u müzakere masasına oturtma konusunda hayli zorlandığı bilinmektedir. Hatta Tunus tarafının talep ettiği fidye miktarından geri adım atmaması ve ABD'nin antlaşmanın hatırına bu miktarı kabul etmek zorunda kalması Tunus'un önemli bir siyasi başarısı olarak yorumlanabilecektir. Yaşanan

bütün bu çabaların ardından ABD ile Tunus arasındaki barış ve dostluk antlaşması 1797 yılında imzalanabilmiştir. Ne var ki bir müddet sonra Trablusgarp örneğinin aksine bu sefer de ABD birtakım gelişmeleri bahane ederek imzaladığı antlaşmayı kendi lehine genişletme çalışacak yahut antlaşmadan cayma konusunda arayışa girecektir.

Etik Kurul İzni

Bu makale, etik kurul izni gerektiren bir çalışma grubunda yer almamaktadır.

Kaynakça

- Abun-Nasr, J. M. (1975). *A history of the Maghrib* (Second Edition). Cambridge University Press, Cambridge
- Açıkses, E. (2003). *Amerikalıların Harput'taki misyonerlik faaliyetleri*. Türk Tarih Kurumu.
- Anderson, R. C. (1952). *Naval Wars in the Levant 1559-1853*. Princeton University Press, New Jersey.
- Atçeken, İ. H. (2003). Berberîler ve hicrî I. yüzyıl İslâm fetihlerindeki rolü. *İSTEM*, (2), 81-93.
- Barbour, N. (1959). *A survey of North-West Africa (The Maghrib)*. Oxford University Press, London.
- Başbakanlık Osmanlı Arşivi (BOA). *Ali Emiri Selim III (AE.SSLM.İİİ)*, nr. 191/11523; 227/13237.
- Bayezit, F. (2021). *Amerika'nın müttefikleri soğuk savaş sonrası düzende Türkiye ve Güney Kore'nin ittifak politikası*. Nobel Bilimsel, Ankara.
- Bemis, S. F. (1936). *A diplomatic history of the United States*. Henry Holt & Co.
- Beres, L. R. (1972). Bipolarity, multipolarity, and the reliability of alliance commitments. *Western Political Quarterly*, 25(4), 702-710.
- Blaut, J. M. (2015). *Sömürgeciliğin dünya modeli: Coğrafi yayılmacılık ve Avrupa-merkezci tarih* (2. baskı) (Çev. S. Behçet). Dergâh Yayınları, İstanbul.
- BOA. *Cevdet Tasnifi Bahriye (C.BH.)*, nr. 65/3075.
- BOA. *Dîvân-ı Hümâyûn Sicillatı Mühimme Defterleri (A.DVNS.MHM.d.)*, nr. 105/336; 105: 337.
- BOA. *Hatt-ı Hümâyûn (HAT)*, nr. 245/13782
- Britannica. (2023, Mart 24). *The United States navy*. <https://www.britannica.com/topic/The-United-States-Navy>.
- Bryson, T. A. (1980). *Tars, Turks, and tankers: The role of the United States Navy in the Middle East, 1800-1979*. The Scarecrow Press.
- Cain, P. J., & Hopkins, A. G. (1986). Gentlemanly capitalism and British expansion over-seas. The old colonial system, 1688-1850. *Economic History Review*, 39(4), 501-525. <https://doi.org/10.1111/j.1468-0289.1986.tb01254.x>
- Cantor, M. (1963). Joel Barlow's mission to Algiers. *The Historian*, 25, 172-194.
- Carr, J. A. (1966). John Adams and the barbary problem, the myth and record. *The American Neptune*, 26(4), 231-257. <https://doi.org/10.1080/01495930701750232>
- Chapman, M. (2006). *Anglicanism: A very short introduction*. Oxford University Press, Oxford.
- Cihan, M. (2021). Yeni sömürgecilik ve hegemonya bağlamında Fransa'nın son dönem Suriye siyaseti. *Toplum ve Kültür Araştırmaları Dergisi*, 7, 20-43. <https://doi.org/10.48131/jscs.826291>
- Cin, H. (1991). Mağrib ülkeleri üzerinde İslâm'ın ve Türklerin idari ve hukuki tesirleri. *OTAM Ankara Üniversitesi Osmanlı Tarihi Araştırma ve Uygulama Merkezi Dergisi*, 2(2), 15-38.
- Çapanoğlu, M. S. (1951). Akdeniz'de Cezayir Korsanları. *Resimli Tarih Mecmuası*, (21), 945- 946.
- Çetin, A. (1996). Garp Ocakları. *TDV İslam Ansiklopedisi*, 13, 382-386.
- De Castro, R. (2001). *The post-cold-war management of the US alliances with Japan, South Korea, and the Philippines: a comparative analysis* (Yayımlanmamış doktora tezi). University of South Carolina.

- Eravcı, H. M. (2017). Mühimme defterlerine göre Osmanlı Cezayir-i Garp. *Gazi Akademik Bakış*, 10(20), 83-94. <https://doi.org/10.19060/gav.321029>
- Eren, C. (2022). Mağrib ve Endülüs'te Berberî hâkimiyetinin mimarları: Abdullah b. Yâsin ve Yûsuf b. Tâşfin. *Dokuz Eylül Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Dergisi*, 9(2), 191-208.
- Erhan, Ç. (1998). 1830 Osmanlı-Amerikan Antlaşması'nın gizli maddesi ve sonuçları. *Bellekten*, 62(234), 457-466.
- Erhan, Ç. (2001). *Türk-Amerikan ilişkilerinin tarihsel kökenleri*. İmge Kitabevi, İstanbul.
- Erol, M. (1979). Amerika'nın Cezayir ile olan ilişkileri. *Tarih Dergisi*, (32), 689-730.
- Erol, M. (1980). Amerikan Trablusgarp ilişkileri. *Tarih Araştırmaları Dergisi*, 13(24), 129-155. https://doi.org/10.1501/Tarar_0000000023
- Erol, M. (1982). Amerika'nın Tunus ile olan ilişkileri (1796-1815). *Ankara Üniversitesi Dil ve Tarih Coğrafya Fakültesi Dergisi*, 30(1-2), 115-128.
- Fedder, E. H. (1968). The concept of alliance. *International Studies Quarterly*, 12(1), 65-86.
- Fendoğlu, H. T. (2002). *Modernleşme bağlamında Osmanlı-Amerika ilişkileri*. Beyan Yayınları, İstanbul.
- Gök, N. (2014). Osmanlı-Amerika ilişkilerinin başlamasında Kuzey Afrika ülkeleri (Garp Ocakları)'nin etkileri ve ilk anlaşmaların diplomatik açıdan tahlili. *Tarihin Peşinde*, (11), 211-240.
- Güher, E. (2013). *Başlangıcından Birinci Dünya Savaşı'na kadar Türk-Amerikan ilişkileri* (Yayımlanmamış doktora tezi). Fırat Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Güher, E. (2017). David Porter'in anıları ışığında Garp Ocakları'nda Türk-Amerikan mücadelesi ve Amerika'nın günümüzde bölge üzerinde politikaları. *Cedrus*, 5, 567-584.
- Güler, Y. (2005). Osmanlı Devleti dönemi Türk-Amerikan ilişkileri (1795-1914). *Gazi Üniversitesi Kırşehir Eğitim Fakültesi Dergisi*, 6(1), 227-240.
- Günay, N. (2008). Amerikan misyonerlerine Anadolu halkının tepkisi ve bunun Osmanlı-Amerikan ilişkilerine etkileri. *Gazi Akademik Bakış*, 1(2), 107-119.
- Harris, T. (1837). *The life and services of Commodore William Bainbridge, United States navy*. Carey, Lea & Blanchard, Philadelphia.
- Hizmetli, S. (1994). Türklerin yönetimi döneminde Cezayir'in idaresi ve kurumları. *Bellekten*, 58(221), 71-118.
- Jewett, T. (2002). Terrorism in early America: The US wages war against the barbary states to end international blackmail and terrorism. *The Early America Review*, 4(2), 6-15.
- Kaya, T. Ö. (2016). Bölgesel bir kompleks olarak Mağrip. *Çankırı Karatekin Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, 6(1), 639-666. <https://doi.org/10.18074/cnuiibf.406>
- Kayapınar, S. (2017). 1830 Osmanlı-ABD Ticaret Antlaşması öncesi Amerika'nın diplomasi girişimleri. *Dumlupınar Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, (51), 39-56.
- Killoğlu, M. E. (2021). ABD-Türkiye ikili ilişkilerinin başlangıcı: Berberî Savaşları (1801-1805 ve 1815). *Akra Kültür Sanat ve Edebiyat Dergisi*, 9(25), 7-37. <https://doi.org/10.31126/akrajournal.840461>
- Kitzen, M. (1996). Money bags or cannon balls: The origins of the Tripolitan War, 1795-1801. *Journal of the Early Republic*, 16(4), 601-624. <https://doi.org/10.2307/3124419>
- Knapp, Wilfred (1977). *North West Africa, a political and economic survey* (Third Edition). Oxford University Press.

- Kocabaşoğlu, U. (2000). *Anadolu'daki Amerika* (Üçüncü Baskı). İmge Kitabevi, İstanbul.
- Köprülü, O. F. (1987). Tarihte Türk-Amerikan münasebetleri. *Belleten*, 51(200), 927-948.
- Köse, O. (2010). 18. yüzyılda Doğu Akdeniz'de ticaret ve güvenlik. *Süleyman Demirel Üniversitesi Fen Edebiyat Fakültesi Sosyal Bilimler Dergisi*, Prof. Dr. Bayram Kodaman'a Armağan Özel Sayısı, 266-276.
- Kurat, A. N. (1964). Berberî Ocakları ile Amerika Birleşik Devletleri münasebetleri (1774- 1816). *Tarih Araştırmaları Dergisi*, 2(2), 175-213. https://doi.org/10.1501/Tarar_0000000280
- Leys, C. (1975). *Underdevelopment in Kenya: The political economy of Neo-colonialism, 1964-1971*. Heinemann, London.
- Little, R., & Smith, M. (2005). *Perspectives on world politics*. Routledge, Oxfordshire.
- Lomawaima, K. Tsianina (2002). American Indian education: By Indians versus for Indians. İçinde Philip J. Deloria & Neal Salisbury (Eds.). *A companion to American Indian history* (ss. 422-441). Blackwell Publishers Inc, Massachusetts.
- Luraghi, R. (2016). *Sömürgecilik tarihi* (Çev. A. Emeç). E Yayınları, İstanbul.
- Maksudoğlu, M. (1994). Dayı. *TDV İslam Ansiklopedisi*, 9, 59-60.
- Mariano, M. (2011). Isolationism, internationalism and the Monroe Doctrine. *Journal of Transatlantic Studies*, 9(1), 35-45. <https://doi.org/10.1080/14794012.2011.550776>
- Meyers, S. (2011). *Emancipation from that degrading yoke: Thomas Jefferson, William Eaton and barbary piracy from 1784 to 1805* (Yayımlanmamış yüksek lisans tezi). University of New Orleans Graduate Faculty.
- Miller, H. (1931). *Treaties and other international acts of the United States of America*. Government Printing Office: Washington.
- Morrison, S. E. (1928). Forcing Dardanelles in 1810 with some account of the early trade of Massachusetts. *New England Quarterly*, 1, 208-225.
- Morrison, S. E. (1965). *The Oxford history of the American people*, Oxford University Press, Oxford.
- Naval History and Heritage Command. (2017, Eylül 12). *Establishment of the navy, 13 October 1775*. <https://www.history.navy.mil/research/library/onli-ne-reading-room/title-listalphabetically/e/establishment-of-the-navy.html>
- Niou, E. M., & Ordeshook, P. C. (1994). Alliances in anarchic international systems. *International Studies Quarterly*, 38(2), 167-191.
- Özensoy, A. Ü. (2019). 15. ve 16. yüzyıllarda sömürgecilik hareketleri, fiyat devrimi ve sömürgecilik ideolojisi. *Tarih ve Gelecek Dergisi*, 5(3), 819-834. <https://doi.org/10.21551/jhf.664516>
- Özkan, S. H. (2011). XVIII. yüzyılın başlarında Kuzey Afrika. *Avrasya Etüdüleri*, 40(2), 287-300.
- Özkuyumcu, N. (1993). *Fethinden Emevîlerin sonuna kadar Mısır ve Kuzey Afrika "18-132/639- 750"* (Yayımlanmamış doktora tezi). Marmara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Pakalın, M. Z. (1993). Garp Ocakları. *Osmanlı Tarih Deyimleri ve Terimleri Sözlüğü*, 1, 646-649.
- Parker, R. B. (1987). *North Africa: Regional tensions and strategic concerns* (Second Edition). Praeger Publishers Inc.
- Porter, D. D. (1875). *Memoir of commodore David Porter of The United States navy*, Albany, New York.

- Procter, P. (1995). *Cambridge international dictionary of English*. Cambridge University Press, London.
- Roberts, P. H. & Roberts, R. S. (2010). *Consul in France, diplomat in barbary*. Lehigh University Press, Bethlehem
- Schuyler, E. (1886). *American diplomacy and the Furtherance of trade*. Charles Scribner's & Sons, New York.
- Snyder, G. H. (1997). *Alliance politics*. Cornell University Press, New York.
- Şafak, N. (2003). *Osmanlı-Amerikan ilişkileri*. Osmanlı Araştırmaları Vakfı.
- Taş, A. E. (2017). Amerika Birleşik Devletleri'nin Kuzey Afrika'yla ilk teması ve Trablusgarp-Amerika ilişkileri. *İstanbul Medeniyet Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi Dergisi*, 2(1), 93-116.
- Toprak, S. V. (2012). Osmanlı yönetiminde Kuzey Afrika: Garp Ocakları. *Türkiyat Mecmuası*, 22(1), 223-237.
- Tracy, J. (1842). *History of the American Board of Commissioners for Foreign Missions* (2. baskı). M. W. Dodd New York.
- Tuveson, E. L. (1968). *Redeemer nation: The idea of America's millennial role*. The University of Chicago Press, Chicago.
- Ward, J. R. (1994). The Industrial Revolution and British imperialism, 1750-1850. *Economic History Review*, 47(1), 44-65. <https://doi.org/10.1111/j.1468-0289.1994.tb01366.x>
- Weitsman, P. A. (1997). Intimate enemies: The politics of peacetime alliances. *Security Studies*, 7(1), 156-193.
- Williams, W. A. (2009). *The tragedy of American diplomacy*. Delta Publications, New York.
- Wilson, G. E. (1979). *American prisoners in the barbary nations, 1784-1816* (Unpublished doctoral dissertation). North Texas State University.
- Wilson, G. E. (1981). The first American hostages in Moslem nations 1784-1789. *The American Neptune*, 41(3), 208-223.
- Wright, W. L. (1928). *American relations with Turkey to 1831* (Unpublished doctoral dissertation). Princeton University.
- Yıldız, H. D. (1992). Berberîler. *TDV İslam Ansiklopedisi*, 5, 478-483.

